

Kotietsinnän edellytykset muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön luona

Lainopillinen tutkimus

Lassi Immonen

9/2023

TIIVISTELMÄ

Lassi Immonen: Kotietsinnän edellytykset muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön luona

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Mikko Mäkinen & Pauli Mäkelä

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Kotietsintä on pakkokeino, jota poliisi joutuu usein käyttämään jo esitutinnan alkuvaiheessa. Sen avulla voidaan etsiä rikokseen liittyviä esineitä, asiakirjoja, omaisuutta, tietoa tai seikkoja, tai rikoksesta epäiltyä henkilöä. Kotietsintä loukkaa perusoikeutena turvattua kotirauhan suojaa, mutta on edellytysten täytyessä laillinen keino puuttua siihen. Kotietsinnän edellytykset riippuvat siitä, toimittaanko se rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön vai jonkun muun hallinnassa olevassa paikassa. Tässä opinnäytetyössä käsitellään yleistä esineellistä ja henkilöllistä kotietsintää silloin, kun se kohdistuu muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön hallinnassa olevaan paikkaan. Tällöin sen edellytykset ovat huomattavasti korkeammalla. Lainkohdan soveltamisesta on olemassa korkeimman oikeuden, hovioikeuksien ja laillisuusvalvojien ratkaisuja, joissa on punnittu asetetun kynnyksen täyttymistä. Lisäksi niissä on kiinnitetty huomiota oikeusperiaatteiden, kuten suhteellisuusperiaatteen, vaikutukseen edellytyksiä harkittaessa.

Tämän tutkimuksellisen työn tarkoituksena on selvittää, mitkä ovat ne edellytykset, joilla yleinen kotietsintä voidaan tällaisissa tilanteissa toimittaa. Tutkimus pohjautuu oikeuslähteisiin, kuten edellä mainittuun oikeuskäytäntöön, lakien esitöihin ja oikeuskirjallisuuden kannanottoihin. Tutkimusmetodina on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus. Tärkeimmät johtopäätökset ovat, että tällaisen kotietsinnän kynnyksen täytyminen vaatii konkreettisia ja yksilöityjä perusteita, kuten silminnäkijähavaintoja kohteesta. Se voi täytyä myös useiden lievempien, joskin konkreettisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Lisäksi esitutkintaperiaatteet ovat osa etsinnän edellytyksiä, voidaan esimerkiksi lievän rikoksen kohdalla rajoittaa kotietsintää, jopa silloin, kun etsinnän muodolliset edellytykset rikosepäilyn ja tuloksellisuusodotuksen osalta täyttyvät.

Sivumäärä: 55 sivua

Tarkastuskuukausi ja vuosi: syyskuu 2023

Avainsanat: kotietsintä, kotirauha, pakkokeinot, edellytykset, lainoppi, lainsäädäntö

ABSTRACT

Lassi Immonen: Requirements for a search of premises in other than suspect's home

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Mikko Mäkinen & Pauli Mäkelä

Degree: Bachelor of police services

Search of premises is a coercive measure, which the police often must use in the early stages of pre-trial investigation. It can be used to search either material related to the crime that is under investigation or the suspect of the crime. Search of premises offends the domiciliary peace, which is protected as a basic human right. However, it is a lawful way of interfering when the necessary requirements are met. The requirements in question vary depending on whether the search is conducted in the home of the suspect or the wanted person, or someone else's. This thesis studies the type of search of premises that is conducted in the home of someone who is not the suspect of the crime. In this case the requirements for the search of premises are considerably higher. There is legal praxis for this paragraph, which include decisions by the Supreme Court, the Courts of Appeal and the Assistant Parliamentary Ombudsman. The decisions made by the above-mentioned institutes define whether the requirements are met. Also, there are many points made for the effects of legal principles, such as the principle of relativity, for the requirements of the search of premises.

The aim of this thesis is to clarify, what are the requirements for this type of search of premises. This piece of research is based on the legal praxis, Government proposals and jurisprudence. The research method used is legal dogmatic. The most important results are that very concrete basis, such as eyewitnesses, is needed for the requirements of the search to be met. The requirements can also be met if there are several factors supporting the search of premises. Finally, the possible limitations set by the legal principles must be considered.

Pages: 55 pages

Month and year of review: September 2023

Keywords: search of premises, domiciliary peace, coercive measures, requirements, legal dogmatics, legislation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Ajankohtaisuus ja merkitys erityisesti perusoikeuksien näkökulmasta	1
1.2 Aiheen valinta ja julkisuus.....	3
1.3 Työn rakenne	3
2 TUTKIMUSMETODI.....	4
2.1 Lainopillinen tutkimus	4
2.2 Oikeuslähdeoppi.....	5
2.2.1 Vahvasti velvoittavat oikeuslähteet.....	6
2.2.2 Lain tulkinta.....	6
2.2.3 Heikosti velvoittavat oikeuslähteet.....	7
2.2.4 Sallitut oikeuslähteet	8
3 AIHE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	9
3.1 Aiheen rajaus	9
3.2 Tutkimuskysymykset	9
4 TIETOPERUSTAN ESITTELY	10
4.1 Lähdeaineisto	10
4.2 Aikaisemmat tutkimukset.....	11
5 RIKOSPROSESSI SEKÄ PERUS- JA IHMISOIKEUDET.....	11
5.1 Esitutkinta.....	12
5.2 Perus- ja ihmisoikeudet	12
5.3 Yksityiselämä ja kotirauha	14
6 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKKEINOT	15
6.1 Pakkokeinojen todennäköisyyskynnykset.....	16
6.2 Esitutkinta- ja pakkokeinolain periaatteet.....	19
6.2.1 Suhteellisuusperiaate.....	20
6.2.2 Vähimmän haitan periaate	21
6.2.3 Hienotunteisuusperiaate	21
7 KOTIETSINTÄ	22

7.1 Menettely ja läsnäolo kotietsinnässä.....	23
7.2 Kotietsinnän piiriin kuuluva paikka	24
7.3 Esineellinen kotietsintä epäillyn luona.....	24
7.4 Esineellinen kotietsintä muun kuin epäillyn luona	25
7.5 Henkilöllinen kotietsintä sekä epäillyn että muun henkilön luona	27
8 OIKEUSTAPAUKSET	27
8.1 KKO 2016:71	28
8.2 AOA 25.6.2003 Dnro 2743/4/00.....	29
8.3 AOA 12.6.2015 Dnro 818/4/14.....	30
8.4 AOA 18.8.2008 Dnro 636/4/07.....	32
8.5 AOA 5.11.2009 Dnro 2811/4/08.....	33
8.6 AOA 3.4.2003 249/4/00	35
8.7 Rovaniemen hovioikeus 26.4.2022, Päätös ja tuomio Nro 116, Dnro R 21/895	36
8.8 Rovaniemen hovioikeus 28.12.2018, Päätös Nro 484, Dnro R 18/770.....	36
8.9 Helsingin hovioikeus 31.12.2019, Päätös Nro 1635, Dnro R 18/681	38
8.10 Helsingin hovioikeus 17.6.2020, Päätös Nro 852, Dnro R 18/2964	38
9 TAPAUSTEN ARVIOINTI.....	39
9.1 Perusteiden määrän ja laadun merkitys edellytysten täyttymisessä	40
9.2 Oikeusperiaatteiden vaikutus.....	42
9.3 Intressipunninta	44
9.4 Yhteenveto periaatteiden vaikutuksesta	46
10 LOPPUTULOKSET SEKÄ TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	46
10.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen.....	47
10.2 Tavoitteet ja oppimisprosessi.....	48
10.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuuden arviointi	49
10.4 Jatkotutkimusehdotuksia	51
LÄHTEET	52

LYHENTEET

AOA = eduskunnan apulaisoikeusasiamies

EIS = Euroopan ihmisoikeussopimus

ETL = esitutkintalaki (805/2011)

HE = hallituksen esitys

HeHO = Helsingin hovioikeus

HO = hovioikeus

KKO = korkein oikeus

KP-sopimus = Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus

PATJA = poliisiasiain tietojärjestelmä

PeL = Suomen perustuslaki (731/1999)

PeVM = perustuslakivaliokunnan mietintö

PKL = pakkokeinolaki (806/2011)

PolL = poliisilaki (872/2011)

RHO = Rovaniemen hovioikeus

RL = rikoslaki (39/1889)

VTJ = väestötietojärjestelmä

1 JOHDANTO

Sekä esineeseen että henkilöön kohdistuvasta kotietsinnästä muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa säädetään pakkokeinolain (PKL, 806/2011) 8 luvun 2 §:n 2 momentissa ja 3 §:n 2 momentissa. Siinä edellytetään näyttökynnystä ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa”, joka on nimensä mukaisesti huomattavan korkea. Tässä tutkielmassa on tavoitteena selvittää, miten sitä pitäisi tulkita ja lisäksi se, mitä muita edellytyksiä kotietsinnälle tällöin mahdollisesti on. Lain esitöissä ei ole annettu kovin selkeitä tulkintaohjeita, joten tulkitsemisessa on otettava avuksi muita oikeuslähteitä, kuten oikeuskäytäntö, jota aiheesta on olemassa jonkin verran, lain esityöt ja oikeuskirjallisuus. Kyseisen lainkohdan soveltaminen on saatettu useaan otteeseen tuomioistuinten ja ylimpien laillisuusvalvojen tutkittavaksi. Pakkokeinot itsessään ovat laillinen peruste puuttua ihmisen perusoikeuksiin, ja erityisen mielenkiintoinen tilanne on silloin, kun tämä perusoikeuden, tässä tapauksessa kotirauhan, rikkominen kohdistuu muun kuin suoraan rikoksesta epäillyn kotirauhan suojaan. Kyseessä on merkittävä toimivalta, joka aiheuttaa samalla merkittävän perusoikeuden loukkauksen. Niinpä on tarpeellista saada selkeä kuva sen soveltamisen edellytyksistä. Vaikka onkin selvää, että edellytysten käsillä oleminen perustuu aina tapauskohtaiseen harkintaan ja tyhjentävää listaa ei ole mahdollista suunnitella, on tämän työn tarkoituksena antaa suuntaviivoja tulkinnan avuksi ja perusteltuja tulkintakannanottoja.

1.1 Ajankohtaisuus ja merkitys erityisesti perusoikeuksien näkökulmasta

Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla puututaan henkilön lailla suojattuihin oikeushyviin rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi ja saattamiseksi aineellisesti oikeaan tulokseen (Fredman ym. 2020, 679). Lain esitöiden mukaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulma korostuu pakkokeinolain arvioinnissa vielä esitutkintalakiakin voimakkaammin, mikä johtuu siitä, että pakkokeinoilla voidaan esitutkintatoimenpiteitä voimakkaammin puuttua pakkokeinon kohteeksi joutuvien oikeuksiin. Pakkokeinojen tuntuvuuden takia oikeusturvaan liittyvien säännösten toimivuus ja kattavuus ovat tärkeässä osassa. Ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytännön merkitys ei rajoitukaan pelkästään perus- ja ihmisoikeuskysymysten arviointiin. (HE 222/2010, 71.) Oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan pakkokeinoja tulisi kohdistaa muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn vasta viimekätisenä keinona (Halijoki 2003, 165).

Perustuslain (PeL, 731/1999) 10.1 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Nämä perusoikeudet ovat muodostuneet yhä merkittävimiksi suojelukohteiksi (Fredman ym. 2020, 74). Perustuslain tasolla annetuilla prosessuaalisilla säännöksillä, kuten PeL 21 §:ssä säädettyllä oikeusturvalla, voidaan ajatella olevan ohjausvaikutus lainsäätäjään sekä tuomioistuin- ja muuhun viranomastoimintaan. Näiden perustuslain tasolla annettujen säännösten takia voidaan puhua

prosessin perustuslaillistumisesta. Samalla tavalla voidaan puhua myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaikutuksesta prosessin kansainvälistymiseen. Tässä merkityksellisiä ovat varsinkin Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus (EIS) ja Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus). Niiden säädökset on saatettu Suomessa lain tasoisesti voimaan. (Vuorenpää 2023, 6.)

Lain tulkinnassa on siirrytty perusoikeusmyönteisempään suuntaan, mikä juontuu perustuslain 22 §:stä, jonka mukaan *”julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen”*. Lisäksi perustuslain 106 §:ssä säädetään, että tuomarin on annettava etusija perustuslain säännökselle, jos laki on ilmeisessä ristiriidassa sen kanssa. Perustuslakivaliokunta on lausunut perustuslainmukaisesta tai perusoikeusmyönteisestä tulkinnasta siten, että tuomioistuimen on valittava perusteltavissa olevista tulkintavaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää perusoikeuksien toteutumista ja eliminoi ristiriidat perustuslain kanssa (PeVM 25/1994, 4–5).

Edellisiä hyvin perustavaa laatua olevia säännöksiä voidaan peilata poliisilain (PoL, 872/2011) 1 luvun 2 §:een, jonka mukaan *”Poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista”*. Poliisin täytyy korostetusti huomioida myös esitutinnan ja pakkokeinojen kohteen perusoikeuksien toteutuminen, erityisesti silloin, kun kyseessä on näinkin korkeat edellytykset toimenpiteen käyttämiselle. Toinen aiheen relevanttiutta tukeva ja edellä mainittuihin perusteluihin linkittyvä huomio on se, kuinka paljon kyseisen lainkohdan soveltamisesta kotietsinnässä on olemassa oikeuskäytäntöä. Tämä kertonee toisaalta siitä, että sen soveltamisessa on epäselvyyttä, eikä yhtenäistä käytäntöä tai selkeitä suuntaviivoja ole. Toisaalta sen voi ajatella kertovan myös siitä, että rikosepäilyn kohteeseen lähtökohtaisesti täysin ulkopuolisen henkilön oikeushyviin puuttuminen saatetaan herkästi tuomioistuimen arvioitavaksi ja laillisuusvalvojen tarkasteltavaksi. Tämä on toki oikeusvaltiossa jokaisen kotietsinnän kohteeksi joutuvan oikeus, josta säädetään tuomioistuimen tutkittavaksi saattamisen osalta pakkokeinolain (PKL 806/2011) 8 luvun 18 §:ssä.

Suomen Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisen, vuonna 1995 toteutetun perusoikeuksien uudistuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen korostumisen myötä on perus- ja ihmisoikeusnäkökulma näkynyt poliisin työssä uudella ja monessa suhteessa ennakoimattomalla tavalla. Perus- ja ihmisoikeudet on otettu vuoden 2014 pakkokeinolaissa huomioon siten, että poliisin toimivaltuudet on pyritty sääntelemään mahdollisimman täsmällisesti. Toiseksi on luotu oikeusturvakeinoja erityisesti pakkokeinojen käyttöön, esimerkiksi kotietsinnän saattaminen tuomioistuimen arvioitavaksi. Suomen on tavallisesti mielletty kuuluvan saksalaisperäisen mannermaisen rikosoikeusjärjestelmän piiriin, jossa keskeistä on rikoslainsäädännön ja rikosprosessimenettelyn sääntely eduskuntalain kei-

noin. Viranomaistoimintaa on ohjannut voimakas laillisuuden perinne ja kansalaisten luottamus siihen, etteivät viranomaiset, poliisi mukaan lukien, loukkaa heille kuuluvia oikeuksia. (Tolvanen 2014, 304.)

1.2 Aiheen valinta ja julkisuus

Tutkielmani kuuluu rikosprosessioikeuden alaan, tarkemmin pakkokeino-oikeuden piiriin. Sen laajempaan viitekehyksenä on poliisin taktinen tutkinta ja operatiivinen toiminta. Valitsin tämän aiheen siksi, koska tiesin, että haluan tehdä opinnäytetyöstäni oikeustieteellisen. Esimieheni ehdotti tätä aihetta, sillä hän oli joutunut painiskelemaan kyseisten lainkohtien soveltamisen kanssa käytännön työssään tutkinnanjohtajana. Minulla oli jo aiempaa mielenkiintoa aihepiiriä kohtaan, joten päätin paneutua siihen kunnolla.

Työni on täysin julkinen. Se on suunnattu kaikille, jotka soveltavat työssään pakkokeinolakia tai ovat aiheesta muuten kiinnostuneita. Uskon, että työstäni voi olla hyötyä käytännön poliisityössä mietittäessä kotietsinnän perusteita tällaisissa tilanteissa. Tämän aiheen osalta systematisointia ei ole aiemmin tehty, ja yksiin kansiin kootut tuomioistuinten ja laillisuusvalvojen kannanotot voivat itsessään olla apuväline päätettäessä, onko käsillä riittävät edellytykset päätettäessä kotietsinnästä muuhun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön hallussa olevaan paikkaan.

1.3 Työn rakenne

Tutkielma rakentuu siten, että aluksi esitellään esitutkinta; sen tavoitteet, funktiot ja periaatteet. Siitä edetään rikosprosessuaalisten pakkokeinojen lyhyeen esittelyyn, jossa käydään läpi pakkokeinojen käytön merkitys rikosprosessissa ja niiden käytössä huomioitavat periaatteet. On välttämätöntä käydä läpi pakkokeinojen edellytyksiin kuuluvia todennäköisyyskynnyksiä yleisesti. Eri kynnysten ymmärtämisen kautta myös erittäin pätevin perustein -kynnyksen määrittely on havainnollisempaa, koska siten saadaan kuvattua sen paikkaa kynnyksen keskinäisessä korkeushierarkiassa. Seuraavaksi edetään valittujen oikeustapausten käsittelyyn, jossa käydään tarpeellisessa laajuudessa läpi niiden tapahtumainkulku, minkä jälkeen esitellään tuomioistuimen tai laillisuusvalvojan kyseisessä tapauksessa antama ratkaisu. Sen jälkeen käsitellään kaikkia esiteltyjä ratkaisuja kootusti siten, että esille nousseista huomioista muodostuu selkeitä johtopäätöksiä.

Edellä mainitussa osiossa johtopäätöksiä perustellaan muun oikeudellisen aineiston valossa, etsitään yhteyksiä ja eroavaisuuksia sekä tehdään perusteltuja tulkintoja. Tapauksissa erotellaan käytetyt perusteet niihin, jotka selvästi ovat olleet riittäviä, ja toisaalta niihin, joissa riittäviä perusteita ei katsottu olleen. Tämän jälkeen tulee varsinainen johtopäätösosio, jossa käydään läpi koko työn aikana syntyneet tulokset tutkimuskysymysten ja käytetyn metodin pohjalta sekä arvio työn tavoitteiden täytymisestä sekä luotettavuudesta.

2 TUTKIMUSMETODI

Opinnäytetyöni näkökulma on oikeustieteellinen, tarkemmin lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus. Oikeustiede voidaan määritellä tieteeksi, joka tutkii oikeutta (Hirvonen 2011, 7). Aulis Aarnio (1997, 51) on luonnehtinut oikeudellisen argumentaation teoriaansa siten, että se on tiettyjä perusteita, eli oikeuslähteitä hyväkseen käyttävä prosessi, joka pyrkii vastapuolen vakuuttamiseen ratkaisun tai tulkinnan oikeellisuudesta. Oikeustieteen pitäisi pystyä rakentamaan oikeudellisesta lähdeaineistosta mielekäs kokonaisuus ja tekemään käytetystä aineistosta paremmin ymmärrettävää. Näin menetellen säädösten sisältöön, tavoitteenasetteluun ja soveltamiskäytäntöön muotoillaan suhde, joka ei selviä pelkästä aineistosta itsestään. Tieteen on annettava oma panoksensa siten, että tutkimuksella tuotetaan kohteesta jotain, mitä siitä ei aiemmin ole sanottu. Tutkimuskohteen tulisi näyttäytyä oikeustieteen käsittelyn jälkeen järjestelmällisessä ja systemaattisessa asussa. Voidaankin sanoa, että oikeustiede muokkaa oikeusjärjestyksestä oikeusjärjestelmän. Tiede sijoittuu poliittisen kontrollijärjestelmän ulkopuolelle, kuten myös tuomioistuimet. Tieteenharjoittaja voi tuomaria vapaammin operoida tosiseikoista irrottautuvilla tyyppitapauksilla, eikä tutkija ole sidottu ylemmän tuomioistuimen valvovaan auktoriteettiin. Korkeampien tuomioistuinten tekemien ratkaisujen kommentointi on nimenomaan toimintaa, jota tutkijalta odotetaan. (Häyhä 1997, 19–20.)

Lainvalmistelun aikaansaannoksista ja oikeuskäytännön ratkaisuista tieteellisen tutkimuksen erottaa vaatimus, jonka mukaan tutkimuksen tulosten täytyy olla koeteltavissa tieteellisten periaatteiden mukaan. Tämä tuo metodin mukaan keskusteluun oikeustieteen merkityksestä. (Häyhä 1997, 20.) metodi käsitteenä viittaa luonnontieteiden yhteydessä joukkoon sellaisia käsitteitä, sitoumuksia ja normeja, joiden avulla voidaan kerätä ja käsitellä aineistoa sekä muodostaa täsmentäviä hypoteeseja, testata niitä ja tulostaa saadut vastaukset. Karkeasti sitä voisi ajatella ikään kuin laskusäännöksi, joka antaa varmasti oikean tuloksen, kun järjestelmään syötetään oikeat tosiseikat. (Aarnio 1997, 50.) Oikeustieteissä ei ole yleispätevää todettua ja standardisoitua metodisäännöstä, johon tutkimuskohte eli oikeus sovitettaisiin ja jota seuraamalla siitä voitaisiin tuottaa luotettavaa tieteellistä tietoa (Hirvonen 2011, 7). Se ei siis ole mekaaninen prosessi, joka noudattaa yksikäsitteisiä sääntöjä, vaan se on ennemminkin harkintaa. Sitä voi luonnehtia enemmänkin näkökulmaksi oikeuteen kuin laskusäännöksi. Oikeustieteen sijaan oikeampi termi olisi oikeustieteet, joka käsittää useita toisiinsa vuorovaikutussuhteessa olevia erityisaloja, kuten oikeusdogmatiikan, oikeussosiologian, vertailevan oikeustieteen ja oikeushistorian. (Aarnio 1997, 35–36.)

2.1 Lainopillinen tutkimus

Oikeustieteen perinteinen ydinalue on kuitenkin ollut lainoppi eli oikeusdogmatiikka, jonka tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus. (Hirvonen 2011, 21–22.) Lainopin tärkein tehtävä on oikeus-

säännösten tulkinta ja systematisointi eli toisin sanoen voimassa olevan oikeuden selvittäminen (Keinänen, Väätäinen 2014, 252). Lainoppi voidaan jakaa tehtäviensä perusteella praktiseen lainoppiin, joka selvittää oikeussääntöjen sisältöä, sekä teoreettiseen lainoppiin, joka systematisoi oikeussäännöksiä (Aarnio 1997, 36–37). Niinpä tutkielmassani on sekä praktisen että teoreettisen lainopin piirteitä. Systematisoinnilla voidaan tarkoittaa epäjärjestyksessä olevan aineiston järjestämistä järkevään järjestykseen (Sajama 2016, 40). Vallitseva lainoppi ottaa oikeuteen näkökulman, joka pyrkii tuottamaan sellaisia kannanottoja, joiden voidaan olettaa vastaavan valtakunnan ylimpien tuomioistuinten käsitystä voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Vallitsevassa lainopissa oikeudellinen tulkinta ja systematisointioppi on fokusoitunut lakitekstin kielellis-semanttisten merkitysten, lainsäätäjän historiallisen tarkoituksen sekä oikeuskäytännössä paikkansa vakiinnuttaneiden merkitysten analysointiin. Vallitsevan lainopin tiedonintressi on siis sidoksissa tuomarin näkökulmaan oikeuteen, eli se vastaa kysymykseen siitä, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö. Samalla se toteuttaa kenen tahansa oikeudellisesta asemastaan kiinnostuneen ihmisen tiedonhalua. Suurin osa lainopin tutkimuksista toteuttaa tämän kaltaista, varsin käytännöllistä tiedonintressiä. (Siltala 2001, 121–123.) Edellä lausutun perusteella voin todeta, että tutkielmani edustaa nimenomaan vallitsevaa lainoppia.

Hirvosen (2011, 18) mukaan hyvänä oikeustieteenä ei voi pitää tutkielmaa, jossa ainoastaan kirjataan voimassa olevia normeja ja tuomioistuinratkaisuja sekä toistellaan auktoriteettien näkemyksiä. Hän jatkaa edelleen, että tutkielmassa tulisi näkyä tutkijan oma panos, mikä tarkoittaa, että on esitettävä uutta materiaalia ja sanottavaa sekä kysyttävä uusia asioita tai tarkasteltava asiaa uudesta näkökulmasta. Oikeustieteellisessä kirjoittamisessa kirjoittajan oma pohdinta ei ole erillisenä osiona, vaan sitä on kautta tekstin. Pohdinta kuuluu oikeustieteessä siis työn kaikkiin vaiheisiin. Tältä osin oikeustieteellinen kirjoittaminen eroaa monien muiden tieteenalojen käytännöistä, joissa pohdinta on työn viimeisen luvun osa. (Mielityinen 2021.)

2.2 Oikeuslähdeoppi

Oikeuslähdeopissa määritellään, millaiset puheenvuorot osallistuvat oikeuden sisältöä koskevaan keskusteluun sekä se, mikä on näiden puheenvuorojen keskinäinen painoarvo (Tuori 2003, 43). Lainopillinen tulkinta on perusteltava sellaisella tavalla, joka on lainmukaisuuden ja kansalaisten perustellun oikeusturvaodotuksen mukainen. Vaatimus täyttyy, kun tuomarin tekemä ratkaisu perustellaan oikeusjärjestyksessä vallitsevan oikeuslähdeopin kautta johdettujen tulkinta- ja systematisointiperusteiden avulla. Tämä koskee myös lainoppia tieteenalana; jotta lainopin tutkijan esittämällä tulkintakananotoilla on oikeudellista merkitystä, niiden pitää olla linjassa tuomioistuinten harjoittaman opin kanssa. Niinpä tuomarikunnan hyväksymä oikeuslähdeoppi ja tapa tulkita sen tyyppistä aineistoa on luonteva tutkimuksellinen kiinne kohta lainopin vallitsevalle suuntaukselle. (Siltala 2001, 26.)

Suomalaista tuomaria velvoittaa viisi eriasteista oikeuslähdettä: eurooppalainen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö, kansallinen lainsäädäntö, tavanomainen oikeus eli maantapa silloin, kun kirjoitettua lakia ei ole, lainvalmisteluaineisto sekä prejudikaatit eli ylimpien tuomioistuinten ennakkoratkaisut. Näiden lisäksi on useita sallittuja oikeuslähteitä, joihin tuomarilla on lupa vedota tehdessään ratkaisua. (Siltala 2001, 88.)

Edellä listatut viisi oikeuslähdettä siis velvoittavat tuomaria, osa enemmän ja osa vähemmän. Lisäksi on oikeuslähteitä, jotka eivät velvoita, mutta jotka voivat olla ratkaisutoiminnan apuna. Tämä jako perustuu Suomessa yleisesti käytössä olleeseen Aulis Aarnion teoriaan, joka kysyy oikeuslähteen normatiivista velvoittavuutta eli sitä, miten tiukoilla säännöillä oikeuslähteisiin vetoaminen on sallittu. Hän jakaa oikeuslähteet tämän perusteella kolmeen kategoriaan, jotka ovat vahvasti velvoittavat, heikosti velvoittavat ja sallitut oikeuslähteet. (Tolonen 2003, 22.) Jaottelen tässä esityksessäni oikeuslähteet Aarnion mallin mukaan, vaikka se ei olekaan ainoa mahdollinen tapa. Se on kuitenkin selkeä, yleisesti hyväksytty ja laajalti käytössä suomalaisessa oikeustieteessä.

2.2.1 Vahvasti velvoittavat oikeuslähteet

Virkavastuun uhalla tuomaria velvoittaa oikeuslähteistä kuitenkin vain kaksi: eurooppaoikeudellinen lainsäädäntö ja sen oikeuskäytännöstä ilmenevät yleiset ohjeet sekä kansallinen lainsäädäntö. Näitä kutsutaan vahvasti velvoittaviksi oikeuslähteiksi. Jos tuomari kieltäytyy noudattamasta niitä, hän syyllistyy virkavirheeseen ja voi joutua siitä virkavastuuseen. (Siltala 2001, 98–99.) Tutkijaan nähden niillä taas on tiedollinen sidonnaisuus (Tolonen 2003, 23). Eurooppaoikeudellisiin oikeuslähteisiin kuuluvat EU:n perustamissopimukset, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus, EU:n toimielinten antamat yleiset säädökset kuten asetukset ja direktiivit, yksittäiset päätökset sekä EU-tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten ratkaisujen ilmentämät oikeusperiaatteet. Näihin kuuluu myös KP-sopimus. Suomen kansallinen lainsäädäntö käsittää eriasteiset säädökset perustuslaista ja eduskunnan säätämistä laeista aina eri viranomaisten antamiin alemman asteisiin säädöksiin asti. (Siltala 2001, 98–99.)

2.2.2 Lain tulkinta

Laki on eittämättä oikeuslähteistä tärkein; sitä vaativat niin demokratian, oikeusvaltiollisuuden, ennakoitavuuden kuin oikeusvarmuudenkin periaatteet (Tolonen 2003, 103). Lain tulkitseminen on lain soveltajan ja oikeustieteen harjoittajan arkipäivää. Laki on kuitenkin monesti epätäydellinen. Tämän takia oikeuslähdeopin yhteydessä puhutaan useasti erilaisista lain tulkintatavoista tai tulkintateorioista. Sellaisina voidaan erottaa sananmuodon mukainen tulkinta, systemaattinen tulkinta, historiallinen tulkinta ja tavoitteellinen tulkinta. Oikeudellisen ratkaisun lähtökohta, samoin kuin oikeustieteen tulkinnanakin, on lain sanamuodon mukainen tulkinta. Erityisesti ongelmattomissa tilanteissa lain selkeä sa-

namuoto on luonteva lähtökohta. Sanamuodon mukaista tulkintaa käytetään rikosoikeudessa ja kansalaisten oikeusasemaan puuttuvissa säädöksissä, koska näillä aloilla korostunut oikeusturvavaade ja ennakoitavuus sitä vaativat. Systemaattinen tulkinta lähtee ajatuksesta, jonka mukaan yksittäinen oikeusnormi on aina osa jotain säädöskokonaisuutta, joka taas on osa koko oikeuden systeemiä. Pääsäännön ja poikkeuksen välillä vallitsee yksinkertainen systemaattinen kokonaisuus. Systemaattisuus vaatii myös ristiriidattomuutta. Tätä varten on olemassa tiettyjä periaatteita, joilla oikeussääntöjen ristiriitoja poistetaan. (Tolonen 2003, 109–110.)

Perinteisesti oikeudellisessa ajattelussa on tunnettu kolme periaatetta, joiden avulla hallitaan oikeussääntöjen ristiriitatilanteita. Tällaisissa ristiriitatilanteissa samaa kohdetta koskevat normit johtavat erilaiseen oikeudelliseen seuraamukseen. Näitä tilanteita on yhä enenevässä määrin. Periaatteet ovat

- *Lex superior derogat inferiori* eli korkeampi laki syrjäyttää alemman.
- *Lex specialis derogat generali* eli erityislaki syrjäyttää yleislain.
- *Lex posterior derogat priori* eli myöhempi laki syrjäyttää alemman lain.

Periaatteista ensimmäisen mukaan perustuslaki syrjäyttää tavallisen lain ja laki asetuksen. Toisen eli *lex specialis* -periaatteen mukaan erityisempää lakia sovelletaan ennen yleistä. (Tolonen 2003, 107–108.) Poliisitoiminnan näkökulmasta voidaan esimerkkinä käyttää sitä, että poliisilaki on poliisitoiminnassa noudatettava yleislaki, jossa säädetään poliisin toimivaltuuksista. Esitutkinnassa sovelletaan kuitenkin erityislakina esitutkintalakia ja pakkokeinojen käytössä taas pakkokeinolakia. (Launiala 2013, 6.) *Lex posterior* eli myöhemmän lain periaate sisältää aina erään harkinnanvaraisen kysymyksen, joka koskee taannehtivan lain ongelmaa. Ristiriitoja poistavat periaatteet ovat lähinnä muodollisia, eikä niiden toimivuus riipu oikeusnormin sisällöstä. Niihin itsessään sisältyy kuitenkin oikeudellista harkintaa. (Tolonen 2003, 108–110.)

Edellä mainitut periaatteet kuuluvat siis systemaattisen tulkinnan alaan. Seuraava tulkintateoria on historiallinen tulkinta, joka korostaa esitöiden painoarvoa laintulkinnassa. Toisaalta se voi korostaa säädöshistoriaa laajemminkin. Jos historiallisessa tulkinnassa korostetaan lainsäätäjän päämääriä, tavoitteellinen tulkinta korostaa lain tulkitsijan tavoitteita. Näitä voivat olla esimerkiksi oikeussuojan antaminen sopimusriidoissa, vaihdannan varmuus panttausmuotoja harkittaessa tai fisikaalinen intressi verotuskysymyksissä. Edellä luetellut tulkinnan keinot eivät ole täsmällisessä suhteessa toisiinsa; ne eivät poissulje toisiaan vaan ovat ennemminkin erillisiä näkökohtia, joiden painotus on tapauksen mukaan joko suurempi tai pienempi. (Tolonen 2003, 110.)

2.2.3 Heikosti velvoittavat oikeuslähteet

Heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluvat lain esityöt ja tuomioistuinratkaisut. Niinpä näistä kummallakaan ei ole Suomessa sitovan oikeuslähteen painoarvoa. Esitöiden sivuuttamista ei useinkaan

perustella, joten niiden tosiasiallista merkitystä on vaikea arvioida. (Tolonen 2003, 24–25.) Esitöiden on tavallisesti ajateltu kertovan ”lainsäätäjän tarkoituksesta”. Esityöt antavat olennaisesti sääntötietoa nimenomaan tulkintatiedon muodossa, eli ne kertovat, miten tiettyä säännöstä on tulkittava. Tähän on kuitenkin useita rajoituksia, koska ei ole olemassa yhtenäistä lainsäätäjän tarkoitusta, ja esitöiden painoarvo riippuu paljolti niiden asiallisesta ja ajallisesta suhteesta lopulliseen lakiin. Esityöt sisältävät tietoa lain yhteiskuntapoliittisista tavoitteista. Lisäksi ne sisältävät tärkeitä näkökohtia lainsäätämisen aikana vallinneista olosuhteista. (Tolonen 2003, 117–119.) Tässä tutkielmassa lakien esitöihin, erityisesti hallituksen esityksiin, on viitattu monessa kohdassa, koska niissä esitetyistä perusteluista on saatavissa ohjeita lainkohtien tulkintaan. Työssäni käsiteltyjen pakkokeinolain kynnysten selitykset palautuvat aina ensimmäisen pakkokeinolain esitöihin, joten olen kokenut perustelluksi hyödyntää vanhojakin esitöitä, koska niiden merkitys ei ole työssäni käsiteltävien asioiden osalta vähentynyt.

Oikeuskäytäntö poikkeaa muista oikeuslähteistä siten, että se muodostuu tuomioistuinten kannanotoista konkreettiseen tapaukseen. Se tarkoittaa ratkaisuja, jotka toteuttavat yksittäisen säännöksen tulkintaa. Voidaan sanoa, että oikeuskäytäntö muodostuu ratkaisujen perusteluista yksittäisessä tilanteessa. Tuomioistuin sekä ratkaisee konkreettisen tapauksen että viittaa samalla oikeusnormeihin. Sillä, mihin normeihin viitataan ja miten, on vaikutusta tulevaisuudessa tehtäviin ratkaisuihin. Tätä voidaan nimittää oikeutta luovaksi vaikutukseksi. (Tolonen 2003, 119–120.) Periaatteessa mikä tahansa aiempi tuomioistuinratkaisu voi saada ennakkopäätösarvoa, mutta yleensä vain ylimpien oikeusasteiden ratkaisuilla on oikeuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta (Siltala 2001, 96).

Vaikka oikeuskulttuurimme ei tunne oikeudellista sidonnaisuutta edes korkeimman oikeuden ratkaisuihin, vaativat oikeusvaltiollinen ennakoitavuus ja kansalaisten yhdenvertaisuus perustelua, jos alempi tuomioistuin poikkeaa ylimpien vakiintuneesta tulkintalinjasta. Hovioikeuksien ratkaisuilla on korostunut merkitys, koska ne jäävät suurimmassa osassa tapauksista ylimmäksi oikeusasteiksi. (Tolonen 2003, 123–124.) Juuri tämän takia olen käyttänyt tässä tutkielmassa monia hovioikeuksien ratkaisuja. Tässä tutkielmassa oikeuslähteenä korostuvat lisäksi laillisuusvalvontaviranomaisten ratkaisut, jotka rinnastetaan oikeuskäytäntöön. Kanteluista tehdyillä ratkaisuilla perusteluineen on merkitystä hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän viranomaismenettelyn osoittamisessa. Erityisesti ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisuilla on poliisin käytäntöä ohjaavaa vaikutusta. (Fredman ym. 2020, 9.)

2.2.4 Sallitut oikeuslähteet

Kolmas oikeuslähteiden ryhmä on sallitut oikeuslähteet, joihin tuomari saa viitata ja joihin vakiintuneesti viitataan. Sallittu oikeuslähde on esimerkiksi oikeustiede, joka on tämän tutkielman kannalta näistä oleellinen. Lisäksi sallittuihin oikeuslähteisiin luetaan yleiset oikeusperiaatteet ja reaalin harjoitus. Oikeustieteellisiltä kannanotoilta vaaditaan tiettyä pätevyyttä ja asian hallintaa. (Tolonen 2003,

25–26.) Sen lausumien saama normatiivinen asema ja voima riippuvat lausumien argumentaatiosta voimasta eli siitä, kuinka hyvin lausumat on perusteltu. (Hirvonen 2011, 19.) Se perustuu siis perustelujen vakuuttavuuteen, ei tulkinnan esittäneen henkilön auktoriteettiasemaan (Siltala 2001, 97). Tässä tutkielmassa on käytetty sallituista oikeuslähteistä suomalaista oikeuskirjallisuutta.

3 AIHE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Varsinaisena tutkimuskysymyksenäni on selvittää, mitkä ovat ne edellytykset, joilla pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 2 momentissa ja 3 §:n 2 momentissa säädetty yleinen kotietsintä voidaan toimittaa muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa. Lisäksi se jakautuu vielä osakysymyksiin. Aluksi tarkoitukseni oli tutkia pelkkää todennäköisyседellytystä. Mitä enemmän aiheeseen perehdyin, sitä enemmän ymmärsin, että pelkkä todennäköisyyskynnys ja sen ylittyminen ei välttämättä ole ainoa edellytys, jolloin kotietsintä voidaan tehdä muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön luokse, vaan esitutkinta- ja pakkokeinolain periaatteiden sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan vaikutus nousee merkittävään rooliin.

3.1 Aiheen rajaus

Selkeyden vuoksi pysyttäydyn yleisessä kotietsinnässä enkä esimerkiksi käsittele erityistä kotietsintää, koska siinä menettely ja siitä päättäminen eroavat paljolti yleisestä kotietsinnästä, eikä sen sisällyttäminen työhön ole tarkoituksenmukaista. Myöskään PKL 8:4:n mukaista paikanetsintää ei käsitellä tutkielmassa. ”Erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnystä käytetään myös muiden pakkokeinojen, kuten henkilöntarkastuksen, henkilönkatsastuksen ja järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisessa. Viittaan muihin pakkokeinoin, joissa käytetään samaa kynnystä, kun siitä on apua analogisessa tulkinnassa. Aiheen rajaaminen näin on perusteltua, koska siten työ pysyy hallittavan kokoisena ja tavoitteidensa kannalta selkeänä. Aihe on itsessään jo melko tiiviiksi rajattu, mutta koska aiheesta löytyy riittävästi oikeuslähteitä, on se sopivan kokoinen AMK-opinnäytetyöksi.

3.2 Tutkimuskysymykset

1. Millä edellytyksillä yleinen kotietsintä voidaan toimittaa muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön luona?
2. Miten lainkohtaa ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” pitää tulkita oikeuslähdeaineiston valossa?
3. Mitkä ovat konkreettisia esimerkkejä tilanteissa, joissa edellytykset ovat käsillä? Entä milloin ne eivät ole?
4. Millä tavoin oikeusperiaatteet vaikuttavat kotietsinnän edellytyksiin, kun se tehdään muun kuin epäillyn tai etsittävän henkilön luokse?

Näihin kysymyksiin vastaamalla saan hyvän kuvan siitä, mitä voimassa oleva oikeus pitää sisällään. Ne myös sallivat sopivissa määrin tutkimusta ja omaa pohdintaa, mikä kannustaa pohtimaan aihetta ja paneutumaan siihen pelkkää pintapuolista selostamista syvällisemmin. Kysymykset myös sopivat yhteen valitsemani metodin kanssa.

4 TIETOPERUSTAN ESITTELY

Tarkastelen asiaa ennen kaikkea lainkäyttäjän, eli tässä tapauksessa poliisin, näkökulmasta. Lähde- materiaalina käytän eritasoisia oikeuslähteitä, kuten lakia, lain esitöitä, korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien ratkaisuja, laillisuusvalvojen kannanottoja ja oikeuskirjallisuutta. Perustan siis työni puhtaasti oikeudelliseen aineistoon. Harkitsin aihetta suunnitellessani ja metodeja miettiessäni, olisiko syytä lisätä esimerkiksi laadullisia haastatteluja osaksi työtä. Päädyin kuitenkin siihen, että pelkkien oikeuslähteiden käyttäminen lain tulkinnassa antaa mielestäni luotettavamman kuvan voimassa olevan oikeuden sisällöstä, kuin esimerkiksi aiheesta tehdyt teemahaastattelut. Velvoittavuudeltaan eritasoisilla oikeuslähteillä on kaikilla silti institutionaalinen tukensa ja paikkansa laintulkinnan apuvälineinä, kuten metodiosiossa esitän. Niinpä niiden perusteella muodostetut tulkinta-argumentit ovat nähdäkseni oikeuslähteopillisesti luotettavampia ja painokkaampia kuin sellaiset, joihin sekoitetaan empiiristä laadullisella tutkimuksella hankittua aineistoa.

4.1 Lähdeaineisto

Kun otetaan huomioon sekä esineellinen että henkilöllinen kotietsintä, on aiheesta olemassa yksittäinen korkeimman oikeuden ratkaisu, useita hovioikeuksien ratkaisuja, sekä useita apulaisoikeusasia- miehen ratkaisuja. Laillisuusvalvojen ratkaisujen merkitys oikeuslähteenä on nähdäkseni tässä aiheessa suuri, koska niihin on viitattu asianomaisten lainkohtien esitöissä. Aikaisemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset, joita esittelen jäljempänä, ovat työssäni merkittäviä lähteitä oikeustieteen osalta. Oikeudenalan perusteoksena nostan esille Esitutkinta ja pakkokeinot -teoksen (Fredman ym. 2020). Siinä on luonnollisesti käsitelty pakkokeinoja kattavasti, jonkin verran myös tätä aihetta.

Metodikirjallisuutena hyödynnän työssäni yleisemmin lain tulkintaa ja oikeustiedettä koskevia teoksia, kuten Hannu Tolosen Oikeuslähteoppi (2003), Raimo Siltalan Johdatus oikeusteoriaan (2001) ja Ari Hirvosen Mitkä metodit? Johdatus oikeustieteen metodologiaan (2011). Mainitsemisen arvoinen on myös Itä-Suomen yliopiston kokoomateos ”Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta” (toim. Tarmo Miettinen, 2016). Siinä on käsitelty seikkaperäisesti oikeustieteellisen kirjoittamisen ja tutkimuksen metodeja, ja se on kohdennettu erityisesti oikeustieteellisen opinnäytetyön tai pro gradun kirjoittajille.

4.2 Aikaisemmat tutkimukset

Merkittävä osa työstäni keskittyy ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnyksen tarkasteluun. Pakkokeinojen todennäköisyyskynnyksistä ja muista rikosprosessissa käytettävistä kynnyksistä on tehty vain vähän tutkimusta. Jaakko Jonkka on vuonna 1991 julkaistussa väitöskirjassaan käsitellyt syytekyynnystä ja ottanut samalla kantaa muihinkin pakkokeinolain kynnyksiin. Piia Riutan (2022) tuore pro gradu -tutkielma käsittelee pakkokeinojen todennäköisyyskynnyksiä yleisesti. Siinä on käsitelty jonkin verran myös tätä kynnystä. Juha Halijoki on ottanut kantaa pakkokeinojen todennäköisyyskynnyksiin artikkelissaan Pakkokeinolain uudistus – Mikä muuttuu ja miksi? (2003).

Kotietsinnästä pakkokeinona sen sijaan on tehty lukuisia eritasoisia opinnäytteitä ja tutkimuksia monista eri näkökulmista. Merkittävä ja hyvin paljon tutkielmani aihepiiriin liittyvä on Kirsti Ruuskan lisen-siaattitutkimus Oma tupa, oma lupa – Kotirauha ja poliisin toimivalta (2007). Siinä on käsitelty laajalti poliisin kotirauhan suojaan puuttuvia toimenpiteitä, myös yleistä kotietsintää tältäkin osin. Toinen pro gradu -tutkielma, joka liittyy hyvin kiinteästi aiheeseeni, on Niko Ruuskasen Kotietsintä kotirauhaa rajoittavana pakkokeinona (2014). Siinä käydään kattavasti läpi kotietsintää ja siihen liittyvää oikeudellisten intressien välistä punnintaa. Lisäksi muita aiheeseen liittyviä tutkielmia ovat Pasi Koskisen Rikoksesta epäillyn oikeusturva kotietsinnässä – Erityisesti eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä (2016), joka kokoaa eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen perusteella epäillyn oikeusturvaan liittyviä kannanottoja, joissa korostuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vaikutus. Mikään edellä mainituista tutkimuksista ei kuitenkaan keskity tämän nimenomaisen ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnyksen tarkasteluun, mikä jättääkin minulle sopivasti tilaa keskittyä opinnäyteessäni sen tutkimiseen. Tavoitteenani on, että opinnäytteeni muodostuu osaksi aikaisemman tutkimuksen jatkumoa.

5 RIKOSPROSESSI SEKÄ PERUS- JA IHMISOIKEUDET

Rikosprosessi voidaan jakaa neljään päävaiheeseen, jotka ovat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano, joista viimeisen tosin katsotaan usein kuuluvan rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän piiriin. Suppeassa mielessä rikosprosessilla on tarkoitettu ainoastaan oikeudenkäynnin vaihetta, mutta laajemmin ymmärrettynä siihen sisältyy myös oikeudenkäyntiä ennen olevat esitutkinta, jonka suorittaa pääsääntöisesti poliisi, ja syyttäjän tekemä syyteharkinta.

Tällä tavalla ymmärrettynä rikosprosessi voidaan määritellä seuraavasti: se on oikeudellisesti säänneltyä menettelyä, jossa tutkitaan ja ratkaistaan kysymys rikosoikeudellisesta vastuusta epäillyn rikoksen takia. Rikosprosessin tehtävä eli funktio on ennen kaikkea rikosvastuun toteuttaminen. Toinen

tärkeä funktio on oikeusturvafunktio, joka on lisännyt ihmisoikeuksien merkitystä lainkäytössä. Menettelyn on kaikilta osin täytettävä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytykset. Niinpä tavoitteena on aineellisesti oikea lopputulos, johon päästään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Jokaiselle yksilölle kuuluvia ihmisoikeuksia ei saa missään vaiheessa loukata tai vaarantaa ilman syytä. (Jokela 2018, 7–9.)

5.1 Esitutkinta

Tämä tutkielma keskittyy rikosprosessin vaiheista erityisesti esitutkintaan, vaikkakin rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttö on mahdollista rikosprosessin kaikissa vaiheissa. Esitutinnan toimittamista säätelee esitutkintalaki (ETL, 805/2011). Esitutkintaa ei käsitteenä ole määritelty laissa, mutta muuten se voidaan määritellä selvityksen hankkimiseksi rikokseksi epäillystä teosta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Siinä siis kootaan ja järjestetään tulevaisuudessa rikosprosessin vaiheissa tarvittava todistusaineisto. Esitutkintaviranomaisella on valta ja jopa velvollisuus aloittaa esitutkinta, kun esitutinnan aloittamiskynnys, eli syytä epäillä -kynnys, on ylitetty.

Esitutkintaviranomaisen tehtävä on viedä tutkintaa eteenpäin ja toteuttaa harkintansa mukaan vaadittavat tutkintatoimenpiteet. Esitutkinta on rikosoikeudenkäynnin valmistelua, joten siinä on otettava huomioon myös asianosaisten perustellut esitykset ja toivomukset tutkinnan toteuttamisesta. Tosiasiallisen johtamisen tulee kuitenkin pysyä siitä vastaavilla virkamiehillä. Esitutkinta on suoritettava tasapuolisesti, ja jo sen aikana on huomioitava epäillyn mahdollisuus puolustautua. Suurin osa syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarpeellisesta materiaalista kerätään esitutkintapöytäkirjaan ja sen liitteiksi. Syyttäjän mahdollisuuteen ajaa valtion rangaistusvaadetta liittyy vahvasti se, että syyttäjällä on tiettyjä toimivaltuuksia esitutkinnassa. Syyttäjä voi määrittää, mitä seikkoja esitutkinnassa selvitetään ja mitä todisteita niistä hankitaan ja tallennetaan, sekä pyytää lisätutkintaa ja muita esitutkintatoimenpiteitä tehtäväksi. (Fredman ym. 2020, 16–17.) Esitutkinnassa selvittettäviä asioita koskevassa ETL 1:2:ssa korostetaan kokonaisuudessaan sekä rikosprosessuaalisten että asianosaisten etujen kohtaavuutta. (Rantaeskola 2014, 40).

5.2 Perus- ja ihmisoikeudet

Suomen valtiojärjestyksen keskeisistä periaatteista säädetään Suomen perustuslaissa (PeL, 731/1999). Maamme valtiojärjestys perustuu kansan valtaan ja oikeusvaltioperiaatteeseen, jota ilmentää PeL 2.3 §: ”*Julkisen vallan tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia*”. Viranomaisten yksittäisiin oikeussubjekteihin kohdistuvien toimivaltuuksien tulee perustua eduskuntalain säännöksiin. Prosessioikeudessa keskeiset säännökset, kuten pakkokeinot ja muut yksityisiin henkilöihin kohdistuvat viranomaistoimet, ovat vanhastaan olleet laissa. Perusoikeuksista säädetään perustuslain 2 luvussa. Perusoikeuksia ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus (PeL 6 §),

oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (PeL 7 §), rikosoikeudellinen laillisuusperiaate (PeL 8 §), liikkumisvapaus (PeL 9 §), yksityiselämän suoja (PeL 10 §), uskonnon ja omantunnon vapaus (PeL 11 §), sananvapaus (PeL 12 §) ja oikeusturva (PeL 21 §).

Näillä säännöksillä on keskeinen vaikutus yksilöiden oikeudelliseen asemaan, koska niiden tarkoituksena on turvata ihmisarvon loukkaamattomuus ja yksilön vapaus ja oikeudet, samoin kuin edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perusoikeudet koskevat jokaista Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevaa ihmistä. Ne on huomioitava kaikessa julkisen vallan käytössä, kuten esitutkinnassa. Perusoikeussäännöksillä on suuri merkitys myös muiden säännösten tulkinnassa, koska perustuslakiin kansainvälisten sopimusten puitteissa tehtyjen uudistusten esitöissä korostettiin perusoikeusmyönteistä laintulkintaa.

PeL 22 §:ssä säädetään, että julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeudet. Tämä tarkoittaa, että sen lisäksi, että julkisen vallan edustajat eivät itse loukkaa näitä oikeuksia, on heidän myös edistettävä niiden toteutumista estämällä niiden ulkopuoliset loukkaukset. Tämä on tärkeää erityisesti poliisin toiminnassa. (Fredman ym. 2020, 41–44.) Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta on siis keskeinen tulkintaa ohjaava apuväline oikeusjärjestyksen sisäisten ristiriitatilanteiden ratkaisussa (Husa & Pohjalainen 2014, 21). Perusoikeusajattelun ydin on siinä, että on olemassa tiettyjä perusarvoja, jotka turvataan perustuslakien ja kansainvälisten sopimusten avulla. Näille arvoille on yhteistä erityinen pysyvyys ja loukkaamattomuus. Ne kuuluvat kansalaisuudesta riippumatta kaikille, jotka ovat oikeusjärjestyksen vaikutuspiirissä. Ne eivät kuitenkaan ole täysin ehdottomia, vaan niitä voidaan jossain tilanteissa rajoittaa. Perusoikeusjärjestelmä on kokonaisuus, jossa kaikki oikeudet vaikuttavat toisiinsa. (Husa & Pohjalainen 2014, 138–140.)

Perusoikeuden rajoittaminen voidaan määritellä perusoikeussäännöksen soveltamisalan piirissä olevan oikeuden kaventamiseksi tai perusoikeussäännöksen suojaamaan yksilön oikeusasemaan puuttumiseksi julkisen vallan toimenpitein. Näin ollen yksilö ei pysty käyttämään perusoikeuttaan täysimääräisesti siltä osin, kuin sitä on perustuslain edellyttämässä menettelyssä ja sallimalla tavalla rajoitettu. (Viljanen 2001, 14.)

Perusoikeuksien rajoitusten sallittavuuden arvioinnissa keskeisessä asemassa on perusoikeuksien yleisten rajoitusperusteiden luettelo perustuslakivaliokunnan mietinnöstä 25/1994 vp. Sen mukaan edellytyksiä ovat tiivistetysti seuraavat (lista ei ole tyhjentävä):

- Rajoitusten tulee perustua eduskuntalakiin.
- Rajoitusten on oltava tarkkaan rajattuja ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
- Rajoitusperusteiden tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia.
- Tavallisella lailla ei voi säätää perusoikeuden keskiöön ylettävää rajoitusta.

- Rajoitusten tulee olla välttämättömiä tavoitteeseen pääsemiseksi sekä laajuudeltaan oikeasuhteisia.
- Perusoikeutta rajoitettaessa on varmistettava riittävä oikeusturva.
- Rajoitukset eivät saa olla konfliktissa Suomea koskevien kansainvälisten ihmisoikeusveloitteiden kanssa. (Viljanen 2001, 37–38.)

5.3 Yksityiselämä ja kotirauha

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta:

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

Lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Yksityiselämän suojan ydin on yksilön oikeus yksityiselämäänsä ilman viranomaisten tai muiden tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista siihen. Säännöksessä on erikseen lueteltu yksityiselämä, kotirauha ja kunnia, joita ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa voi täysin erotella toisistaan. Yksityiselämä voidaan ajatella henkilön yksityisen piirin käsittäväksi yleiskäsitteeksi. Sitä käytetään myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (KP-sopimus) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS). EIS 8 artiklassa todetaan, että ”*Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta*”. Kyseinen artikla suojaa ensisijaisesti henkilön vapauspiiriä viranomaisten puuttumista vastaan, mutta sen on katsottu myös edellyttävän valtiolta toimia oikeuksien turvaamiseksi. (Pellonpää ym. 2018, 777.)

Kotirauhaa ei määritellä erikseen PeL 10 §:ssä. Se täytyykin määritellä muilla tavoin, kuten välillisesti kotirauhan suojaamien paikkojen kautta, joille yhteistä on, että niiden tulee olla asuttavaksi katsottuja paikkoja. (Ruuska 2007, 24.) Kotirauhan suojan keskeisintä aluetta on henkilön asunto, vaikka suoja ulottuu laajemmalle. Valtio siis pidättäytyy itse loukkaamasta kansalaistensa yksityiselämää, mutta sen täytyy myös aktiivisilla toimilla suojata yksityiselämää toisten yksilöiden tekemiä oikeudenloukkauksia vastaan. Perinteisin keino tähän on rikoslainsäädäntö. (Husa & Pohjalainen 2014, 152).

Useissa perusoikeussäännöksissä on sisällytetty lakivaraus eli lauseke, joka nimenomaisesti edellyttää kyseisen perusoikeuden rajoittamisen tai sen käytön sääntelyn tapahtuvan lailla tai lain nojalla

(Viljanen 2001, 27). Näin on myös yksityiselämää ja kotirauhaa koskevassa pykälässä. Säännöksen 3 momentissa on tyhjentävä luettelo keinosta kotirauhan piiriin ulottuvan tarkastuksen tekemiseen. Keskeisimmät näistä sisältyvät pakkokeinolakiin, mutta niitä löytyy myös muista laeista. Säännöksen mukaan kotirauhan piiriin ulottuvista tarkastuksista voidaan säätää lailla rikosten selvittämiseksi ja perusoikeuksien turvaamiseksi. Tällaisia puuttumisia koskee lisäksi välttämättömyyedellytys, joka rajoittaa sekä luvan saamista tarkastuksen tekemiseen että tarkastusvaltuuden laajuutta. (Husa & Pohjalainen 2014, 154–155.)

Tämä lakivaraus mahdollistaa siis myös kotietsinnän käyttämisen kotirauhaan puuttuvana toimenpiteenä rikosten selvittämiseksi. Poliisin toimivalta kotietsintään kotirauhan suojaa rajoittavana toimenpiteenä on välttämätön ja ymmärrettävä, vaikka etsintään liittyviä oikeussuojakeinoja on kritisoitu tehokkuuden puutteesta. Oleellista kotirauhan suojan kannalta on etsinnästä päättävän viranomaisen kyky ja taito arvioida pakkokeinolaissa säädettyjä edellytyksiä etsinnän toimittamiselle. Mitä kevyemmillä perusteilla kotietsinnästä päätetään, sitä kovemmalle koetukselle joutuvat kotirauhan suoja ja sen ydinalue. (Hautamäki 2012, 14.)

6 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKKEINOT

Tavallisesti pakkokeinot jaetaan rikos-, siviili- ja hallintoprosessuaalisiin pakkokeinoihin. Tärkein rikosprosessuaalisia pakkokeinoja koskeva yleislaki on pakkokeinolaki (PKL, 806/2011). Sitä sovelletaan pakkokeinojen käyttöön ja niiden käytön edellytyksiin, jollei muualla laissa toisin määrätä. Rikosprosessuaalisia pakkokeinoja voidaan käyttää rikosprosessin kaikissa vaiheissa, ja niillä tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla voidaan tarvittaessa fyysistäkin pakkoa käyttämällä puuttua yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi ja saattamiseksi aineellisesti oikeaan lopputulokseen. Pakkokeinon käyttö edellyttää aina tehtyä tai epäiltyä rikosta, ja osa pakkokeinoista voi kohdistua tietyn edellytyksin myös muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn. (Kukkonen & Tolvanen 2011, 184–185.) Viimeksi mainittu tilanne onkin tässä tutkielmassa erityisen mielenkiinnon kohteena. Tilanne on erityisen kiinnostava, koska siinä oikeussubjekti, johon pakkokeino kohdistetaan, on lähtökohtaisesti rikosepäilystä täysin ulkopuolinen ja joutuu kärsimään rikoksen selvittämisen intressin takia varsin suuren perusoikeuden loukkauksen. Tämä sivulliseen kohdistuva loukkaus on tietyissä tilanteissa välttämätöntä rikosvastuun tehokkaan toteutumisen kannalta, mutta siihen ei voi alkaa kevyin perustein.

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot voidaan jaotella monella tavalla. Pakkokeinolaissa käytetty jaottelu perustuu siihen oikeushyvään, johon pakkokeinolla puututaan, ja toissijaisesti sen toimenpiteen ominaispiirteeseen, jolla oikeushyvään puuttuminen toteutetaan. Jaottelu on merkityksellinen lähinnä säännösten systematisoinnissa. Pakkokeinot voidaan jaotella kolmeen pääryhmään, jotka ovat

- vapautteen kohdistuvat pakkokeinot, kuten kiinniottaminen, nouto, pidättäminen ja vangitseminen
- muihin oikeushyviin kohdistuvat avoimet pakkokeinot, kuten vakuustakavarikko, takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen, kotietsintä
- salaiset pakkokeinot, kuten telekuuntelu, televalvonta, suunnitelmallinen tarkkailu. (Fredman ym. 2020, 688–689.)

Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla puututaan yksilön oikeushyviin, joten ne sisältävät valtion pakkovallan käyttöä yksilöä kohtaan. Tällainen julkisen vallan käyttö voidaan uskoa vain viranomaiselle. Pakkokeinon käyttäjä tulee olla yksilöitävissä oleva, virkavastuulla toimiva virkamies, ellei kyse ole yleisestä kiinniotto-oikeudesta. (Fredman ym. 2020, 680.) Pakkokeinojen erityiset edellytykset on yleensä kytketty siihen, kuinka vakava tai millainen rikos on tutkittavana. Joissain tapauksissa myös muilla seikoilla voi olla merkitystä, kuten kotietsinnän tapauksessa sillä, kenen hallinnassa etsinnän kohteena oleva paikka on. Yleisimmin pakkokeinon käyttämisen kytkeytyminen rikoksen vakavuuteen on toteutettu käyttämällä rikoksesta säädettyä enimmäisrangaistusta. Tämä ilmentää suhteellisuusperiaatetta abstraktilla tasolla niin, että kohteen oikeuksiin enemmän puuttuvien pakkokeinojen käyttö edellyttää ankarammin rangaistavaa rikosta. Mahdolliset rangaistuksen lieventämisperusteet eivät vaikuta pakkokeinojen edellytyksiin. (Fredman ym. 2020, 703–704.)

6.1 Pakkokeinojen todennäköisyyskynnykset

Pakkokeinot edellyttävät siis vähintään epäiltyä rikosta, jonka tulee useiden pakkokeinojen kohdalla olla tiettyä törkeysluokkaa. Sen lisäksi pakkokeinojen edellytykset vaihtelevat näyttökynnyksen osalta. Tämä tarkoittaa, että rikoksen tapahtumisen, epäillyn syyllisyyden tai jonkin muun pakkokeinon edellytyksen on oltava tietyllä tasolla todennäköistä. (Fredman ym. 2020, 708.) Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä käytetty porrastus on ollut käytössä verrattain kauan, jo alkuperäisestä pakkokeinolaista lähtien. Tämän takia pidän tarpeellisena viitata vanhoihinkin esitöihin.

”On syytä epäillä” tarkoittaa alkuperäisen pakkokeinolain esitöiden perusteella ilmaisuista pienintä todennäköisyyden astetta, joka on sama kuin esitutkinnan aloittamiskynnys (HE 14/1985 vp, 16). Se on pakkokeinolain sääntelyssä eniten käytetty todennäköisyyskynnys (Riutta 2022, 49). Rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen. Varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tekemisestä ei vaadita. (HE 14/1985 vp, 16–17). Halijoki (2001, 220) on esittänyt seuraavan näkemyksen kynnyksestä: ”syytä epäillä” -kynnys täyttyy, kun ”objektiivisella tarkkailijalla esitetyn näytön perusteella on ollut aiheutta uskoa, että epäilty on saattanut rikoksen tehdä, eikä mikään seikka puhu tällaista epäilyä vastaan.” Tähän on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti, koska kyse on matalammasta kynnyksestä, eikä näin ollen voida edellyttää, ettei mikään seikka puhuisi epäiltyä vastaan. Oikeudenkäynnissäkin käsitellään vielä sekä epäilyn

puolesta että sitä vastaan olevia seikkoja, vaikka tätä kynnystä huomattavasti korkeampi syytekynnyskin on ylitetty. (Riutta 2022, 50.) Kun asia ei ylitä esitutkintakynnystä, voidaan todeta, ettei rikosta ole syytä epäillä (Rantaeskola 2019, 23).

”Syytä epäillä” -kynnyksen kanssa samantasoisena pidetään ilmausta ”on syytä olettaa”, jota käytetään esimerkiksi takavarikon edellytyksenä ja joka viittaa takavarikoitavan esineen mahdolliseen todistusarvoon. ”On syytä epäillä” viittaa sen sijaan inhimilliseen toimintaan. (HE 14/1985, 16.) Lisäksi on syytä mainita ”voidaan olettaa” -kynnys, koska sitä käytetään esineellisessä kotietsinnässä silloin, kun se kohdistuu rikoksesta epäillyn hallussa olevaan paikkaan. Se ylittyy silloin, kun odotettavissa oleva hyöty ei ole hyvin epätodennäköinen tai hyvin vähäinen, ja sen voidaan katsoa sijoittuvan vielä syytä epäillä -kynnystäkin alemmaksi. (Riutta 2022, 40,88). Kyseessä on siis rikoksesta epäillyn luokse suoritettun kotietsinnän tuloksellisuusodotuksen kynnys, jota tarkastellaan vielä jäljempänä kotietsinnän edellytysten yhteydessä.

Edellä mainittuja korkeampaa todennäköisyyttä kuvaavat ilmaisut ”on todennäköistä” ja ”todennäköisin syin epäilty”. Nämä tarkoittavat, että pitää olla todennäköisempää, että epäily osoittautuu oikeaksi, kuin että se osoittautuu vääräksi. Matemaattisesti ilmaistuna todennäköisyyden tulee olla yli 50 %. Käytännössä toimenpidettä ei kuitenkaan aina pidetä oikeutettuna heti, kun kynnys ylittyy. Kaikkia aiemmin mainittuja ylemmälle todennäköisyyden tasolle sijoittuu ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa”. Sitä käytetään kuvattaessa pakkokeinojen edellytyksiä siinä poikkeuksellisessa tilanteessa, kun ne kohdistuvat muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn. (HE 14/1985, 16–17.) Kyseessä on siis lain esitöidenkin mukaan poikkeustilanne normitilanteeseen nähden, eli siihen, että pakkokeino kohdistuu rikoksesta epäiltyyn.

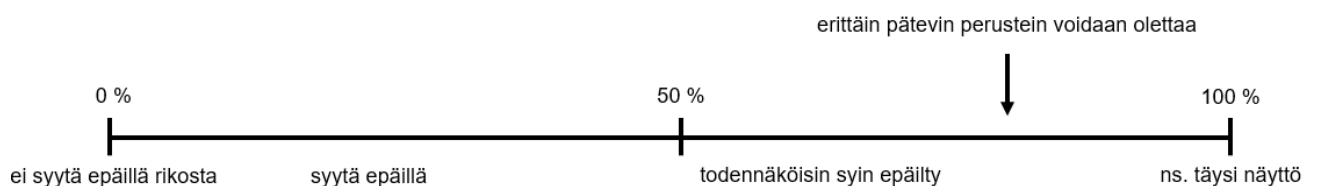
Apulaisoikeusasiamies on ottanut kantaa ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnykseen ratkaisussaan AOA 29.11.2010 dnro 3501/4/09 (Viitattu teoksessa Riutta 2022, 72–73). Siinä todetaan, että kyseinen kynnys on korkeampi kuin ”todennäköisiä syitä epäillä” -kynnys mutta kuitenkin alempana kuin syyksi lukevaan tuomioon vaadittava, ”ei jää varteenotettavaa epäilyä”, jota on kutsuttu myös ”täydeksi näytöksi”. Henkilönkatsastuksessa tämän kynnyksen täyttymistä edellytetään PKL 8:32.1:n mukaan, kun henkilönkatsastus suoritetaan henkilölle, jota on ainoastaan syytä epäillä rikoksesta. PKL 8:31.2:n mukaan henkilöntarkastuksessa kynnystä sovelletaan, kun henkilöntarkastus suoritetaan muulle kuin rikoksesta epäillylle.

Henkilönkatsastuksen osalta Halijoki esittää kynnyksen tarkoittavan sitä, että esitutkintaviranomainen voi käytettävissään olevien tietojen perusteella pitää lähes varmana, että katsastus johtaa tavoiteltuun tulokseen (Halijoki 2003, 156). Tällaisessa tilanteessa rikoksen selvittäminen olisi käytännössä mahdotonta tai hyvin työlästä ilman kyseistä tutkintakeinoa (HE 52/2002, 61). Vaikka henkilönkatsastus merkitsee suurempaa puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kuin henkilöntarkastus,

on Halijoen mukaan henkilöntarkastuksenkin edellytykseksi asetettava, että rikoksen selvittäminen olisi käytännössä mahdotonta tai hyvin vaikeaa ilman sitä. Edes henkilöntarkastusta ei voi kevyillä perusteilla kohdistaa henkilöön, jota ei epäillä rikoksesta. Tällaista henkilöä kohtaan pakkokeinoja voidaan käyttää vain viimeisenä keinona rikoksen selvittämiseksi. (Halijoki 2003, 155.)

Voidaanko edellisten perustelujen valossa henkilöön kohdistuvien etsintöjen yhteydessä käytettävää ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnystä pitää samana kuin kotietsinnän vastaavaa kynnystä? Lain esitöistä ilmenee, että kyseinen kynnys on varattu siihen tilanteeseen, kun pakkokeinoja käytetään muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn (HE 14/1985, 17). Tämä puoltaa kynnysen pitämistä samana ainakin henkilöntarkastuksen osalta. Jos näin on, tarkoittaisi se, että kotietsinnän tuloksellisuudesta täytyisi olla lähes varma, jotta vaadittava erittäin pätevien perusteiden kynnys täytyisi. Nähdäkseni näin jyrkkää vaatimusta ei voida asettaa, koska muuten kotietsinnän toimittaminen näissä tapauksissa kariutuisi lähes väistämättä näyttökynnyksen korkeuteen. Tätä puoltaa myös Halijoen (2003, 165) tekemä huomio siitä, että vaikka näyttökynnys on korkea, on myös kotietsintään turvauttava monesti varhaisessa vaiheessa esitutkintaa. Tällöinhän kotietsinnän yhtenä mahdollisena tarkoituksena on näytön hankkiminen.

Lain esityöt eivät siis anna kovin perusteellisia tulkintasuosituksia todennäköisyyskynnysten arviointiin yksittäistapauksessa. Tämä ei liene edes tarkoituksenmukaista, kun otetaan huomioon, kuinka erilaisissa tilanteissa pakkokeinoja joudutaan käyttämään. Lain porrastus on karkea, eikä inhimillistä toimintaa arvioitaessa ole edes mahdollista päästä matemaattisen täsmällisiin arvioihin. Samaa todennäköisyyden astetta kuvaava ilmaisu voi siis jonkin verran vaihdella eri tilanteissa, esimerkiksi pidättämiseen vaadittava alin todennäköisyys, eli vähintään ”syytä epäillä”, on käytännön syistä jonkin verran alempana kuin vangitsemiseen vaadittava todennäköisyys, vaikka ne ovatkin laissa samat (Fredman ym. 2020, 710). Tällainen epämääräisyys jättää kuitenkin asiasta päättävälle viranomaiselle paljon kysymyksiä siitä, kuinka mikäkin kynnys toimii yksittäistapauksessa. Kuviossa 1 on mukailtu Piia Riutan (2022, 88) käyttämää todennäköisyysjanaa ja asetettu mielestäni tärkeimmät näyttökynnykset suunnilleen niitä kuvaaville kohdille, vaikka yksiselitteisiä prosentuaalisia arvoja ei voidakaan asettaa (Riutta 2022, 88).

KUVIO 1. Vaakasuuntainen jana kuvaa rikosepäilyn todennäköisyyttä prosentuaalisesti, vasemman ääripään ollessa ei ”syytä epäillä rikosta” ja oikean ollessa ns. ”täysi näyttö”. Eri todennäköisyyskynnykset on asetettu niitä suunnilleen prosentuaalisesti kuvaaville kohdille. (kuvio: Lassi Immonen)

6.2 Esitutkinta- ja pakkokeinolain periaatteet

Oikeustieteessä säännöt erotetaan periaatteista. Sääntöjä on noudatettava sellaisenaan, mutta periaatteet on otettava huomioon laintulkinnassa. Usein ne toimivat viranomaisen toimintaa rajoittavasti, mihin ohjaa myös perus- ja ihmisoikeusmyönteisen tulkinnan vaatimus. (Fredman ym. 2020, 82.) Käsittelemäni aiheen kannalta niillä on ratkaiseva merkitys, sillä näiden periaatteiden rajoittavan vaikutuksen voi mielestäni ajatella olevan suurimmillaan, kun pakkokeinolla loukataan sivullisen perusoikeutta. Esitutkinta- ja pakkokeinolaeilla on yhteisiä oikeusperiaatteita, joilla on keskeinen merkitys esitutkinta- ja pakkokeino-oikeudessa (Launiala 2013, 15). Esitutkintaan liittyvissä ylimpien laillisuusvalvojen kanteluratkaisuissa tukeudutaan useasti näihin periaatteisiin perusteluissa (Fredman ym. 2020, 84). Jäljempänä käsittelemissäni ratkaisuissa tämä tulee hyvin ilmi.

Oikeusperiaatteiden asema oikeuslähteinä riippuu Aarnion mukaan niiden saamasta institutionaalisesta tuesta: jos periaate manifestoituu kirjoitetussa laissa, on se vahvasti velvoittava oikeuslähte (Aarnio 2006, 306). Launialan (2013, 35) mukaan esitutkintaperiaatteet ovat selvästi oikeussääntöjä nimestään huolimatta, sillä niiden voimassaolo perustuu lainsäädäntöaktiin, ne löytyvät laista, ja myös niiden sisältö tulkitaan lähtökohtaisesti laista. Näin ollen esitutkintaperiaatteet kuuluvat vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden ryhmään (eml). Molemmille laeille yhteisiä periaatteita ovat esitutkintalain 4 luvun 4–6 §:ssä ja pakkokeinolain 1 luvun 2–3 §:ssä säädetyt suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate sekä hienotunteisuusperiaate. Lisäksi esitutkintalaissa säädetään tasapuolisuusperiaatteesta, syyttömyysolettamasta ja oikeudesta olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Lain esitöiden mukaan esitutkintaperiaatteita sovelletaan lähtökohtaisesti myös pakkokeinojen käytössä. Tämä on luontevaa, koska pakkokeinoja käytetään yleisesti esitutkinnassa, jossa sovelletaan sen yleislakina toimivaa esitutkintalakia, joka ulottuu pakkokeinot mukaan lukien kaikkiin esitutkinnassa suoritettaviin toimenpiteisiin, ellei toisin säädetä. Pakkokeinojen kannalta merkittävimmät esitutkintaperiaatteet sisällytettiin niiden korostamisen vuoksi myös pakkokeinolakiin. Kaikkia esitutkintalain periaatteita ei ollut tarpeellista sijoittaa pakkokeinolakiin, mutta se ei tarkoita, etteikö niihin liittyviä näkökohtia voida ottaa huomioon myös pakkokeinojen käytössä. (HE 222/2010, 72.)

Kuinka sitten määritellään, minkä lain periaatteita milloinkin sovelletaan? Onhan poliisilaissakin omat säännöksensä suhteellisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta. *Lex specialis derogat legi generali* -periaatteen, eli että erityislaki syrjäyttää yleislain, mukaan esitutkinnassa sovelletaan poliisilain sijasta esitutkintalakia, paitsi jos kyseessä on pakkokeinon käyttö, jolloin sovellettavaksi tulee pakkokeinolaki. Sinänsä voidaan olettaa, että viranomaisen ratkaisu olisi hyvin samanlainen,

vaikka siinä olisi sovellettu minkä tahansa edellä mainitun lain samannimistä periaatetta. Viranomaisen on kuitenkin kyettävä yksilöimään, mihin säännöksiin sen toiminta perustuu yksittäistapauksessa. (Launiala 2013, 6.) En kuitenkaan näe tällä suurta käytännön merkitystä, koska Launialakin toteaa lopputuloksen olevan joka tapauksessa sama. Kyse on lähinnä siitä, voidaanko esitutkintalain periaatteista kirjoitettua aineistoa käyttää apuna pakkokeinolain säännösten tulkinnassa. Lain esitöissäkin nimenomaisesti todetaan, että pakkokeinolakiin sisällytettiin merkittävimmät, pakkokeinoihin sovellettavat esitutkintaperiaatteet. (HE 222/2010, 72). Itse asiassa pakkokeinolaissa suhteellisuusperiaatteesta säädettiin ensin, koska se lisättiin pakkokeinolakiin hallituksen esityksen 22/1994 vp myötä. Lienee siis selvää, että kyse on samasta periaatteesta, mutta sovellusalan mukaan eri tavalla painotettuna. Näin ollen pidän perusteltuna käyttää pakkokeinolain periaatteiden tulkinnassa apuna esitutkintalain vastaavia periaatteita ja niistä kirjoitettua materiaalia.

Keskityn tässä tutkielmassa ensin mainittuihin kolmeen, pakkokeinojen kannalta merkittävimpään periaatteeseen eli suhteellisuusperiaatteeseen, vähimmän haitan periaatteeseen ja hienotunteisuusperiaatteeseen arvioidessani periaatteiden vaikutuksia aiheeni viitekehyksessä.

6.2.1 Suhteellisuusperiaate

Pakkokeinolain suhteellisuusperiaatteesta säädetään ETL 4:4:ssä ja PKL 1:2:ssa. Pakkokeinolain 1:2 säännös kuuluu seuraavasti:

Pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Suhteellisuusperiaatetta luonnehditaan oikeuskirjallisuudessa yleensä ottaen siten, että toimenpiteiden laadun, laajuuden ja ankaruuden pitää olla viranomaistoiminnassa sekä niihin käytettyjen voimavarojen että kansalaisille mahdollisesti aiheutuvien haitallisten seuraamusten osalta yhteiskunnan vallitsevan arvomaailman mukaisesti järjellisessä ja hyväksyttävässä suhteessa toiminnan päämäärään ja sillä tavoiteltuihin tuloksiin (Fredman ym. 2020, 91–92). Lain esitöiden mukaan suhteellisuusperiaate pakkokeinolaissa merkitsee sitä, että pakkokeinojen käytöstä päätettäessä on otettava huomioon myös ne näkökohdat, jotka puhuvat pakkokeinojen käyttöä vastaan (HE 22/1994 vp, 35). Suhteellisuusperiaatteen tavoitteina ovat toisaalta viranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen, mutta myös esitutkintaan osallistuvien henkilöiden oikeuksiin puuttumisen rajaaminen oikeasuhteiseksi (HE 222/2010, 193). Esitutkintaperiaatteena suhteellisuusperiaate on tärkeä; sen tehtävänä on estää sellaisen esitutkintatoimenpiteen, joka muuten olisi lainmukainen, käyttäminen, jos se yksittäistapauksessa aiheuttaisi kohtuutonta rasitusta sen kohteelle (Launiala 2013, 27).

6.2.2 Vähimmän haitan periaate

Vähimmän haitan periaatteesta säädetään ETL 4:5:ssä ja PKL 1:3:ssa. Pakkokeinolain 1:3 kuuluu seuraavasti:

Pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi.

Pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.

Vähimmän haitan periaate ilmenee sekä päätettäessä pakkokeinon käytöstä että päätettäessä sen käytön jatkamisesta. Pakkokeinoja käytettäessä periaate ilmenee niin, että pakkokeinoja käytettäessä sen kohteelle aiheutetaan mahdollisimman vähän haittaa. Pakkokeinoista päätettäessä periaate merkitsee, että pakkokeinoja ei tule käyttää sellaisissa tapauksissa, joissa niiden käytöstä ei ole odotettavissa hyötyjä tai niiden tavoitteeseen voidaan päästä muilla keinoilla. Pakkokeinoja ei saa käyttää myöskään rangaistuksenomaisesti eikä niitä saa käyttää tarkoituksena saada epäilty tunnustamaan. Mikäli pakkokeino osoittautuu tarpeelliseksi, on ensisijaisesti käytettävä sellaisia pakkokeinoja, jotka puuttuvat mahdollisimman vähän epäillyn perustuslailla suojattuihin perusoikeuksiin. Pakkokeinon käyttö on lopetettava heti, kun edellytyksiä sen käytölle ei enää ole olemassa. (Halijoki 2001, 207.)

Vähimmän haitan periaatteen tarkoituksena voidaan tiivistetysti pitää oikeussuojan antaminen esitutkintaviranomaisia vastaan. Säännöstä tarkastelemalla siitä on erotettavissa kolme elementtiä:

- Välttämättömyyedellytys, joka tarkoittaa, että toimenpiteeseen voidaan ryhtyä vain, jos se on välttämätöntä tarkoituksen saavuttamiseksi.
- Optimointivelvollisuus, jonka mukaan on valittava vaihtoehtoisista toimenpiteistä se, joka puuttuu yksilön oikeuksiin vähiten.
- Minimointivelvollisuus, jonka mukaan toimenpide on suoritettava niin, että sen aiheuttama vahinko tai haitta jää mahdollisimman vähäiseksi. (Launiala 2012, 20.)

6.2.3 Hienotunteisuusperiaate

Hienotunteisuusperiaatteesta säädetään ETL 4:6:ssa ja PKL 1:4:ssä. Pakkokeinolain 1:4 kuuluu seuraavasti:

Pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti.

Periaate on sisällytetty pakkokeinolakiin, koska sen merkitystä haluttiin korostaa (Launiala 2012, 2). Kun pakkokeinon käyttäminen tulee ulkopuolisen tietoisuuteen, voidaan siitä usein päätellä henkilön

syyllystyminen rikokseen (HE 222/2010, 245). Esitutkintalain ja pakkokeinolain säännöksistä on nähtävissä, että periaatteessa on pohjimmiltaan kyse virkamiehen velvollisuudesta käyttäytyä asianmukaisesti, jota vastaava velvoite löytyy myös valtion virkamieslain 14 §:stä (Launiala 2012, 2).

7 KOTIETSINTÄ

Kotietsinnässä on juridisesti ajateltuna tiivistetysti kyse siitä, että yksilöllä on laillinen oikeus yksityisyyden ja kotirauhan suojaan ja esitutkintaviranomaisella puolestaan laillinen oikeus loukata näitä yksilön oikeuksia, kun selvittävänä on riittävän vakava rikos (Koskinen 2016, 4). Kotietsintää on olemassa kahta päätyyppiä, jotka ovat yleinen ja erityinen kotietsintä. PKL 8:1.2 mukaan yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain (RL, 39/1889) 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettua kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää. Erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Yleinen kotietsintä voidaan jakaa esineelliseen ja henkilölliseen kotietsintään sen perusteella, mitä etsinnällä pyritään löytämään. Niillä on keskenään erilaiset edellytykset, vaikka molemmat ovat nimeltään yleisiä kotietsintöjä. Esineellisellä kotietsinnällä tarkoitetaan siis sellaista kotirauhan piiriin kohdistuvaa etsintää, jota ei toimiteta henkilön löytämiseksi. (HE 52/2002 vp, 57.) Siitä säädetään pakkokeinolain 8 luvun 2 §:ssä:

Kotietsinnän edellytykset

Yleinen tai erityinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos:

- 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat; ja*
- 2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä:*
 - a) 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto;*
 - b) 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja;*
 - c) vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus; tai*
 - d) seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.*

Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, kotietsintä saadaan toimittaa 1 momentin 1 kohdassa säädetyn edellytyksin vain, jos rikos on tehty siellä tai epäilty on otettu siellä kiinni taikka jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Yleinen kotietsintä henkilön löytämiseksi

Pakkokeinolain 8 luvun 3 §:ssä säädetään henkilöllisestä kotietsinnästä, jonka tarkoituksena on nimensä mukaisesti löytää tiettyyn jatkotoimenpiteeseen, tavallisesti pakkokeinon käyttämiseen, toimitettava henkilö. Edellytyksiä koskevassa listassa onkin lueteltu kaikki vapauteen kohdistuvat pakkokeinot, mutta kysymyksessä voi olla muukin kuin rikosprosessuaalinen vapauteen kohdistuva pakkokeino (Fredman ym. 2020, 1010–1011). Kyse ei siis aina välttämättä ole rikoksesta epäillystä.

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa.

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

7.1 Menettely ja läsnäolo kotietsinnässä

PKL 8:5 säädetään läsnäolosta kotietsinnässä. Kotietsinnässä tulee olla mahdollisuuksien mukaan paikalla etsinnän toimittajan nimeämä todistaja. Sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevalle, on varattava tilaisuus olla kotietsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata, jos se viivästyttäisi toimitusta merkittävästi. Jos kukaan mainituista henkilöistä tai heidän kutsumansa todistaja ei ole ollut etsinnällä läsnä, kotietsinnästä sekä oikeudesta saada pyynnöstä kotietsintäpäätöksen jäljennös, oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeudesta saada etsintäpäätöksen jäljennös, on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu. Etsinnän toimittaja saa käyttää kotietsinnässä apunaan asianomistajaa, hänen asiamiestään, asiantuntijaa tai muuta henkilöä, joka voi antaa etsinnän tarkoituksen saavuttamiseksi välttämättömiä tietoja. Etsinnän toimittajan on kuitenkin valvottava, ettei kyseinen henkilö saa salassa pidettävistä ja muista seikoista enempää tietoa kuin on välttämätöntä.

PKL 8:6:ssa säädetään menettelystä kotietsinnässä. Kotietsintää aloitettaessa on sille, jonka luona etsintä toimitetaan, kerrottava etsinnän tarkoitus ja annettava etsintäpäätöksen jäljennös. Jos kirjallista etsintäpäätöstä ei vielä ole, hänelle on ilmoitettava oikeudesta saada pyynnöstä päätöksen jäljennös. Lisäksi hänelle on ilmoitettava oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös.

Kotietsinnässä on noudatettava etsintäpäätöksen määräyksiä. Etsintä on toimitettava niin, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä. Etsinnän kohteena oleva tila saadaan tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Avattu tila on etsinnän päätyttyä suljettava sopivalla tavalla.

Kotietsinnän toimittamispaikalla oleva henkilö saadaan poistaa paikalta, jos hän käyttäytymisellään haittaa etsinnän toimittamista tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen. Hänen liikkumistaan toimittamispaikalla voidaan myös rajoittaa sen estämiseksi, ettei hänen tietoonsa tule lain nojalla salassa pidettäviä tietoja, tai 9 luvun 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuspaikan tai -kohteen eristämisen turvaamiseksi. Poistamisen ja rajoittamisen edellytyksenä on, että se on välttämätöntä poistamisen tai rajoittamisen tavoitteen saavuttamiseksi. Kotietsintää ei saa ilman erityistä syytä toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana.

7.2 Kotietsinnän piiriin kuuluva paikka

Rikoslain (RL, 39/1889) 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, lomiasunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Lain esitöissä mainitaan, että yleisen kotietsinnän piiriin kuuluvat sekä vakinaiset että satunnaiset asumispaikat, ja olennaista on, asutaanko siellä parhaillaan ja onko se ainakin asumiseen tarkoitettu. Paikkaa ei siis yleensä tarvitse käyttää asumiseen, mutta kyseisessä tapauksessa siinä asutaan, eikä asuminen ole vain tilapäistä yön yli tai muutaman päivän kestävää oleskelua. Tilan omistus- tai hallintasuhteilla ei ole merkitystä arvioitaessa, kuuluuko paikka kotietsinnän piiriin. (HE 222/2010, 290–291.)

Tämän viimeisen virkkeen merkitystä käsittelemäni aiheen kannalta lienee syytä avata hiukan; omistus- ja hallintasuhteilla ei siis ole merkitystä siinä, kuuluuko kyseinen tila sinänsä yleisen kotietsinnän piiriin. Pelkkä tilan hallinta ei siis määritä sitä, kuuluuko tilaan suorittaa paikanetsintä vai kotietsintä, vaan merkitystä on sillä, että paikassa tosiasiallisesti asutaan tai että se on asumiseen ainakin tarkoitettu. Tätä ei tule sekoittaa siihen, että tiedettäessä paikan kuuluvan kotietsinnän piiriin on etsinnän edellytysten kannalta ratkaisevaa merkitystä sillä, kenen hallinnassa paikka on.

7.3 Esineellinen kotietsintä epäillyn luona

Kun kotietsintä toimitetaan rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, on siis voimassa ”syytä epäillä” -kynnys tutkittavana olevan rikoksen osalta, mutta ”voidaan olettaa” -kynnys etsinnän tuloksellisuuden osalta. Kuten edellä on todettu, ovat kyseessä verrattain matalat kynnykset. Edellytyksiä koskevien lainkohtien säätämishistoriasta voidaan nähdä, että kynnys kotietsinnän toimittamiseen on haluttu laskea hyvin matalalle, samalla poikkeussäännöksiä välttäen (Koskinen 2016, 39).

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kotietsintää tässäkin tapauksessa voitaisiin toimittaa olemattomin perustein. Lain esitöissä on viitattu apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuihin, joissa on arvosteltu kotietsinnän edellytysten perustamista epäillyn entisyyteen tai pelkkään tiedustelutyypiseen tietoon, jossa

epäilyä ei edes varsinaisesti ollut. Tässä yhteydessä tulisi huomiota kiinnittää konkreettiseen, jo tehtyyn rikokseen liittyviin epäilyihin. Pelkkä vihjetieto ei riitä, vaan tarvitaan muutakin rikosepäilyä tukevaa selvitystä tai tietoa. Useissa laillisuusvalvojen ratkaisuissa onkin katsottu, että kotietsinnästä piddättäytyminen olisi ollut perustellumpaa kuin sen toteuttaminen. Tämä liittyy yhtäältä kotirauhan nauttimaan korkeaan arvostukseen oikeushyvänä, ja toisaalta suhteellisuusperiaatteeseen, jonka perusteella voidaan pitää kyseenalaisena lievien rikosten takia toimitettuja etsintöjä, esimerkiksi kahden ekstaasitabletin hankkimiseksi. (HE 222/2010 vp, 292.)

On huomionarvoista, että aikaisemmassa pakkokeinolaissa (PKL 450/1987) edellytykset olivat korkeammalla myös kotietsinnässä epäillyn luokse. Kotietsinnässä rikosepäilyn vakavuuden osalta oli voimassa vaatimus, että on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, ja että etsinnän kohteena olevan paikan haltijaa epäillään rikoksesta todennäköisin syin.

7.4 Esineellinen kotietsintä muun kuin epäillyn luona

Pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisessa tilanteessa, jossa esineellinen kotietsintä toimittetaan jonkun muun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, ovat edellytykset huomattavasti korkeammalla. Tällöinkin on välttämättömänä edellytyksenä voimassa PKL 8:2.1,1:n syytä epäillä rikosta, josta on säädetty rangaistukseksi vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai yhteisö-sakon tuomitsemiseen liittyvät asiat. "Syytä epäillä" -kynnys siis on edelleen voimassa rikosepäilyn suhteen. Kuten aiemmin todettiin, on se sama, kuin esitutkinnan aloittamiskynnys; jotta rikosprosessuaalisia pakkokeinoja voidaan käyttää, täytyy rikoksesta olla aloitettu esitutkinta. Kynnys on siis väistämättä täyttynyt, kunhan tutkittavana on rikos, josta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vähintään kuusi kuukautta vankeutta. PKL 8:2.1 säädettyjen edellytysten lisäksi täytyy täytyä jokin seuraavista, varsin korkeista edellytyksistä muun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevan paikan ollessa kyseessä: rikoksen täytyy olla tehty siellä, epäillyn olla otettu siellä kiinni taikka muuten voida erittäin pätevin perustein olettaa etsinnässä löytyvän edellä mainittu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

2 momentissa mainittujen edellytysten voidaan ajatella ikään kuin täydentävän toisiaan. Kaksi ensimmäistä vaihtoehtoista edellytystä, että rikos on siellä paikassa tehty tai että epäilty on otettu siellä kiinni, tarjoavat jo itsessään tulkinta-apua kolmannen edellytyksen yleislausekkeeseen ja antavat mielestäni varsin hyvän kuvan siitä, kuinka korkeasta todennäköisyydestä oikeastaan on kyse. Lain esitöiden mukaan nämä kaksi ensimmäistä luovat jo itsessään laillisen oletaman kyseiseen paikkaan suoritettavan etsinnän odotettavissa olevasta tuloksellisuudesta. Muista seikoista, jotka voivat muodostaa vaadittavan tuloksellisuusodotuksen todetaan vain, että ne on harkittava tapauskohtaisesti. (HE 52/2002, 59.)

Taulukko 1. Rikosepäilyn todennäköisyys on sama sekä epäillyn että muun luokse tehdyssä kotietsinnässä, mutta tuloksellisuuden todennäköisyyden vaatimus on muun kuin epäillyn luokse suoritettussa kotietsinnässä huomattavasti korkeampi. (taulukko: Lassi Immonen)

	Rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa	Muun kuin epäillyn hallinnassa olevassa paikassa
Rikosepäilyn todennäköisyys	Syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on väh. 6 kk vankeutta tai yhteisö-sakon tuomitsemiseen liittyvät seikat	Syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on väh. 6 kk vankeutta tai yhteisö-sakon tuomitsemiseen liittyvät seikat
Tuloksellisuuden todennäköisyysvaatimus	Voidaan olettaa löytyvän...	Rikos on siellä tehty, epäilty otettu siellä kiinni, tai muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa löytyvän...

Selvyyden vuoksi lienee syytä erottaa toisistaan rikosepäilyn todennäköisyys ja etsinnän tuloksellisuuden todennäköisyys. Tätä erottelua on kuvattu taulukossa 1. Molemmissa on nähdäkseni kyse näyttökynnyksistä, mutta ne kohdistuvat eri asioihin. Etsinnän tuloksellisuudelle asetettu vaatimus on siis korotettu ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -tasolle silloin, kun esineellinen kotietsintä tehdään muun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa. Epäillyn luona toimitetussa esineellisessä etsinnässä tuloksellisuuden osalta taas riittää matalahko ”voidaan olettaa” -kynnys. Rikosepäilyyn kohdistuva edellytys on puolestaan molemmissa sama, eli ”syytä epäillä”, että on tehty rikos. Halijoen (2003, 165) mukaan näytön korkean vaatimuksen puolesta puhuu sekin, että toimenpide kohdistuu muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn. Niinpä ulkopuolisen henkilön perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Näyttökynnyksen arvioiminen joudutaan käytännössä tekemään vasta jälkikäteen.

Halijoen seuraava esille nostama asia on hyvin mielenkiintoinen. Jos etsinnässä löytyy säännöksessä mainittua omaisuutta tai muuten saadaan selvitystä rikoksesta, voitaisiin näissä tilanteissa aina helposti väittää, että etsinnälle on ollut perusteet jo sen toimeenpanovaiheessa, vaikka asia ei olisikaan näin. Jos etsintä on tuottanut tulosta, on vaikea esittää, ettei edellytyksiä siitä huolimatta olisikaan ollut käsillä. Tilanteissa, joissa etsintä on jäänyt tuloksettomaksi, on enemmän huomioitava etsinnästä päättämiseen käytettyä näyttöä. Vaikka näyttökynnys onkin asetettava korkealle, on ymmärrettävä, että kotietsintä on pakkokeino, jota joudutaan käyttämään jopa hyvin varhaisessa vaiheessa esitutkin-

taa. Tällöin todisteet ovat vielä väistämättä vaillinaisia. (eml.) Korkein oikeus on todennut, että kotietsintää käytetään usein esitutinnan alkuvaiheessa, jolloin päätökset joudutaan tekemään alustavaan tietoon perustuen. Kotietsintää on kuitenkin voitava käyttää tehokkaasti esimerkiksi vaarallisten aseiden tai huumausaineiden takavarikoimiseksi. (KKO 2016:71.)

Halijoen näkemys on mielestäni perusteltu; kynnystä ei voi nostaa niin korkealle, että pakkokeinon käyttö muodostuu tosiasiallisesti mahdottomaksi, koska vaadittavat kriteerit eivät ikinä täyty. Kotietsinnän tarkoitus rikosprosessuaalisena pakkokeinona on edistää epäillyn rikoksen tutkintaa ja sitä kautta esitutinnan funktioita, kuten rikosvastuun toteutumista ja oikeusturvan ja oikeussuojan antamista. Harkittaessa, onko yksittäistapauksessa olemassa erittäin päteviä perusteita olettaa etsintää tulokselliseksi, on kiinnitettävä huomiota tutkittavan rikoksen vakavuuteen, siihen, millaiset yhteydet epäillyllä on tutkittavaan paikkaan ja sen haltijaan, sekä siihen, mitä muita keinoja näytön hankkimiseen esitutkintaviranomaisilla olisi vielä käytettävissään. Muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn ei tulisi kohdistaa pakkokeinoja niin kauan, kuin esitutkintaviranomaisella on käytössään muita keinoja. (Halijoki 2003, 165.) Tähän kannanottoon kiteytyy mielestäni koko esitutkinta- ja pakkokeinolain periaatteiden merkitys.

7.5 Henkilöllinen kotietsintä sekä epäillyn että muun henkilön luona

PKL 8:3.1:n mukaan yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän, vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan, tuomioistuimeen rikosasian vastaajaksi haastettavan tai henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa. Tällaisessa kotietsinnässä, jonka tavoitteena on henkilön löytäminen asutusta tilasta, ei siis ole rikoksen suuruusluokkaan liittyvää edellytystä. Siinä voi kuitenkin tulla harkittavaksi PKL 1:2:n suhteellisuusperiaate. On huomioitava, että se toimenpide, jonka toimittamiseksi henkilöä tavoitellaan, voi vaatia tiettyä vakavuutta rikokselta. (Fredman ym. 2020, 1011.) On syytä huomata, että silloin, kun henkilöllinen kotietsintä tehdään kohdehenkilön hallinnassa olevassa paikassa, sillä ei ole myöskään minkäänlaista etsinnän tuloksellisuuden liittyvää edellytystä. (Ruuska 2007, 194). Sen sijaan silloin, kun etsintä toimitetaan muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa, ovat edellytykset huomattavasti korkeammalla. PKL 8:3.2:n mukaan tällöin vaaditaan, että etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

8 OIKEUSTAPAUKSET

Käyn seuraavaksi pääpiirteittäin läpi useita muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön hallinnassa olevaan paikkaan kohdistuvaan yleiseen kotietsintään liittyvän korkeimman oikeuden, hovioikeuksien ja laillisuusvalvojen ratkaisuja. Tapauksissa korostuu erityisesti se, onko kotietsinnälle ollut

olemassa lain vaatimia erittäin päteviä perusteita. Useissa tapauksissa on käsitelty muitakin kotietsintään liittyviä asioita, kuten etsintämenettelyä itsessään, mutta rajaan ne aiheeseeni suoranaisesti liittymättöminä käsittelyn ulkopuolelle. Vanhemmissa tapauksissa on ollut voimassa jo kumottu pakkokeinolaki, jossa kotietsinnästä säänneltiin osittain eri tavalla. ”Erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnys on silti pysynyt samana. Niinpä pidän täysin perusteltuna käyttää myös vanhemman lain aikaisia ratkaisuja. Apulaisoikeusasiamies käyttää jostain syystä välillä muotoa ”erittäin painavin perustein”, mutta tarkoittaa samaa asiaa. Jokaisen tapauksen lyhyen läpikäynnin jälkeen on koottu tapauksessa käytetyt perusteet, mahdollisia muita huomioita tapauksesta sekä lopputulos, johon ratkaisu on päätynt.

8.1 KKO 2016:71

Tapauksessa poliisi tutki Joensuussa tehtyä epäiltyä törkeää varkautta ja ampuma-aserikosta. Joensuulaisen tavaratalon tiloihin oli murtauduttu ja sieltä anastettu viisi haulikkoja. Poliisi sai selville yhden epäillyn henkilöllisyyden, jota sanottakoon G:ksi. Hänen luokseen oli toimitettu kotietsintä, jossa oli löytynyt yksi varastetuista haulikoista. Tutkinnassa selvisi, että G oli mahdollisesti liikkunut tekoaikaan Joensuussa K:n kanssa. G oli myös yöpynyt hotelli Vaakunassa ja käyttänyt K:n autoa.

Koska K:n epäiltiin olevan osallinen tekoihin, hänet määrättiin kiinniotettavaksi ja hänen kotiinsa tehtäväksi kotietsintä rikoskomisario F:n toimesta. K:n osoitetiedot oli tarkastettu VTJ:ltä ja PATJAlta. Asunnossa paikalla ollut L sanoi, ettei K enää asu kyseisessä osoitteessa, ja kieltäytyi päästämästä poliiseja sisään. Hän sanoi muuttaneensa asuntoon kolme kuukautta aiemmin ja kehottanut tarkistamaan asian. Hänelle oli esitetty kirjallinen kotietsintämääräys ja kerrottu, ettei häntä epäillä tutkittavana olevista rikoksista. L:n käytös oli poliisien mielestä ollut aggressiivista ja epäilyttävää, ja hän oli pyytänyt saada olla asunnossa yksin ovi lukittuna muutaman minuutin ajan. Tähän poliisit eivät olleet suostuneet.

Riidatonta oli, että L:n henkilöllisyys oli voitu luotettavasti selvittää. Puhutuksessa oli ilmennyt, että L on ollut töissä hotelli Vaakunan ravintolassa, johon hotelliin K ja muut rikoksesta epäillyt olivat rikoksen tekoaikana majoittuneita. Tiedot oli välitetty kotietsintämääräyksen antaneelle rikoskomisario F:lle, joka oli puhelimessa suullisesti täydentänyt määräystä siten, että etsintä tuli suorittaa paikassa, joka on muun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa. F oli katsonut, että hänellä oli ollut lainkohdan tarkoittamia erittäin päteviä perusteita olettaa, että etsinnällä löydetään takavarikoitava esine tai muutoin saadaan selvitystä rikoksesta.

Rikoskomisario F on viitannut erittäin pätevinä perusteina L:n aggressiiviseen ja poikkeavaan käytökseen sekä tämän vaatimukseen saada olla asunnossa yksin muutaman minuutin ajan. Korkein oikeus totesi päätöksessään, että pelkästään L:n käytöksestä johdettua oletusta, että etsittävä omaisuus tai

henkilö löytyisi asunnosta, ei näissä olosuhteissa voinut pitää erittäin pätevänä perusteena etsinnän tuloksellisuudesta. Kotietsinnän toimittamiselle ei siis ollut edellytyksiä. (KKO 2016:71.)

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Aggressiivinen ja epäilyttävä käytös
- Ei päästänyt poliiseja sisään
- Pyysi saada olla asunnossa parin minuutin ajan lukittujen ovien takana
- Töissä samassa hotellissa, jossa epäillyt majoittuneet
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.2 AOA 25.6.2003 Dnro 2743/4/00

Tapauksessa pidettäväksi määrättyä henkilöä oli etsitty ensin kotiosoitteestaan, joka oli vastaanotokeskus. Etsintä tehtiin lopulta henkilön A asuntoon, joka valikoitui kohteeksi, koska etsityn henkilön tavaroiden joukosta oli löytynyt matkapuhelinliittymäsopimus, jossa liittymän omistaja oli A ja käyttäjä etsitty henkilö. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että ”erittäin painavat perusteet” on jossain määrin tulokinnanvarainen ilmaus ja jättää lainkäyttäjälle harkintavaltaa. Sen voidaan katsoa merkitsevän sitä, että henkilöä etsittäessä on kertynyt sellaista varsin todistusvoimaista selvitystä, josta on perusteltua päätellä, että etsitty henkilö löytyy kohteesta.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan aikaisempien turvapaikanhakijoista saatujen kokemusten valossa konstaapelit saattoivat olettaa etsityn olleen A:n luona, mutta he eivät olleet kertoneet, mitä tällaiset kokemukset olisivat. Komisario B:n selvityksessä todetaan olevan yleistä, että turvapaikanhakijalla on virallinen osoite johonkin vastaanotokeskukseen, mutta monet heistä oleskelevat tosiasiallisesti maanmiestensä luona. Komisario B on siten olettanut etsityn henkilön oleskelevan A:n luona pelkäämään matkapuhelinliittymän ja aikaisemman kokemuksensa turvapaikanhakijoista perusteella.

AOA toteaa, että erilaisten pakkokeinojen käyttöön on säädetty erilaisia edellytyksiä, jotka on pyritty mitoittamaan sen mukaan, kuinka paljon pakkokeino puuttuu yksilön lailla suojattuun oikeushyvään tai mitä arvokkaampaan oikeushyvään pakkokeino kohdistuu. Säädettyjen edellytysten on oltava käsitellä jokaisessa konkreettisessa tapauksessa.

Pakkokeinolain todennäköisyysporrastuksessa ”erittäin painavat perusteet” kuuluu suurinta todennäköisyyttä vaativiin pakkokeinon edellytyksiin. AOA perustelee tätä sillä, että pakkokeino kohdistuu sellaisen henkilön asuntoon, jolla ei lähtökohtaisesti ole mitään tekemistä epäillyn rikoksen kanssa. Erittäin painavina perusteina voidaan pitää kotietsintämääräyksen antajan tiedossa olevia konkreettisia

tms. hyvin luotettavia tietoja siitä, että henkilö on asunnossa. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi silminnäköhavainnot etsityn henkilön oleskelusta asunnossa tai hänen ajoneuvonsa liikkeistä asunnon pihalla.

Lisäksi AOA toteaa asiaankuuluvasti, että pakkokeinojen käytön ja niiden edellytysten arviointi on tehtävä päätöksentekohetkellä tiedossa olevien seikkojen perusteella. Sillä, että jonkin seikan todetaan pakkokeinon käytön jälkeen olevan eri tavalla, kuin alun perin luultiin, ei ole ratkaisevaa merkitystä, kun arvioidaan pakkokeinon käytön oikeellisuutta. Se, ettei etsittävää henkilö löytynytäkään A:n asunnolta, ei sinänsä osoitakaan pakkokeinon edellytysten puuttumista. AOA:n mielestä tilanteessa ei ollut pakkokeinolain tarkoittamia erittäin painavia tai päteviä perusteita tehdä kotietsintää ulkopuolisen asuntoon. (AOA 25.6.2003 2743/4/00, 1–3.)

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Puhelinliittymä, jonka omistaa A ja jota käyttää etsitty henkilö
- Subjekttiivinen kokemussääntö, jonka mukaan turvapaikanhakijat oleskelevat tavallisesti maanmiestensä luona
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.3 AOA 12.6.2015 Dnro 818/4/14

Tapauksessa, jossa olivat tutkinnanjohtajina rikoskomisario A ja kihlakunnansyyttäjä B, oli kyse muun muassa Helsingin poliisilaitoksen rikosylikomisario C:hen kohdistuneista vakavista rikosepäilyistä, joiden takia oli suoritettu kotietsintä tapauksesta kannelleiden ei-epäiltyjen C:n vanhempien asuntoon. Nimikkeinä olivat törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen, törkeä lahjuksen ottaminen, avunanto törkeään petokseen ja törkeä rahanpesu, joista viimeisestä epäiltiin myös C:n poikaa ja vaimoa. Alusta asti oli tiedossa, etteivät kantelijat olleet epäiltyinä asiassa. Keskeinen kysymys olikin, voitiinko erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnällä löytyy takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka, jolla saadaan selvitystä epäilyistä rikoksesta. Lisäksi tapauksessa pohdittiin kotietsinnän toimittamiseen liittyvien toimintaohjeiden puuttumista ja siitä mahdollisesti johtunutta suhteellisuusperiaatteen loukkausta.

AOA lausuu, että laki jättää soveltajalleen harkintavaltaa, ja kyse on kussakin yksittäistapauksessa tehtävästä kokonaisarvioinnista. Lisäksi on huomioitava Euroopan ihmisoikeussopimus, jonka 8 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus nauttia kotiinsa kohdistuvaa kunnioitusta.

Tutkinnanjohtajat olivat perustelleet seuraavasti: Ennen kotietsintää oli käynyt ilmi, että kantelijoilla oli useiden vuosien ajan käytössään runsaasti käteistä rahaa, jonka alkuperästä ei ollut selvitystä. Summat olivat satojen tuhansien eurojen luokkaa. Esitutkinnassa oli epäilty, että käteinen oli ollut peräisin rikollisesta toiminnasta. Jo suoritettussa etsinnässä oli löytynyt rahaa piilotettuna ja tyhjiä rahalippaita. Rahoja oli löytynyt vain pieni määrä, ja oli syytä epäillä niitä piilotetun jonnekin. C:ltä oli kotietsinnässä löytynyt myös tutkinnan kohteena oleviin yhtiöihin liittyvää aineistoa. Televalvontatietojen perusteella oli todettu, että C vieraili hyvin säännöllisesti vanhempiensa luona. Myös toinen epäilty, joko C:n vaimo tai poika, oleskeli heidän luonaan. C oli myös ostanut isältään kesämökin vuonna 2012. Tutkinnanjohtajien mielestä tapauksessa oli käsillä erittäin pätevät perusteet olettaa, että C:n vanhempien luokse suoritettulla kotietsinnällä löydettäisiin rahaa, jolla on rikollinen alkuperä, vihjeitä niiden sijainnista tai tutkittaviin yhtiöihin liittyvää aineistoa.

AOA:n mukaan ensinnäkään se, että takavarikoitavaa omaisuutta tai todistusaineistoa oletetaan olevan jossain piilossa, ei puolla millään tavalla vahvasti sitä, että se löytyisi nimenomaan epäillyn vanhempien luota. On luonnollista, että C vierailee tapahtuma-aikaan 86-vuotiaiden vanhempiensa luona, eikä näillä vierailuilla voi osoittaa olevan rikollista motiivia. On perusteita ajatella, että jos halutaan kätkeä rahaa tai todisteita, olisi se luonnollista tehdä sukulaisen luokse. Kuitenkaan pelkästään sukulaisuussuhde ja säännölliset vierailut eivät yllä lain vaatimalle ”erittäin pätevien perusteiden” tasolle. AOA muistuttaa osuvasti, ettei rikoksesta epäiltyjen henkilöiden sukulaisten kotirauha ole sen heikommin suojattu kuin muidenkaan. Sukulaisuussuhde ja vierailut voidaan tapauskohtaisesti huomioida kotietsinnän edellytyksiä arvioitaessa, mutta lisäksi tulisi olla jotain sellaista konkreettista, joka liittyy nimenomaan tutkittavaan rikokseen. Ainoa konkreettinen tosiseikka epäilyn tueksi on, että C oli 2012 ostanut isältään kesämökin, jonka hinnaksi oli katsottu 100 000 euroa, ja jonka kaupassa oli liikunnut isoja summia C:n ja hänen lähiomaistensa välillä. Tälläkään ei katsottu olevan merkitystä asiassa.

Vaikka AOA ei pitänytkään tutkinnanjohtajien kotietsintämääräystä mielivaltaisena tai täysin perusteettomana, laki edellyttää, että etsinnälle tulisi olla erittäin päteviä perusteita. Riittävää ei ole, että on ”perusteita olettaa” tai edes ”päteviä perusteita olettaa”. Lainsäätäjä on halunnut korostetusti suojata esitutkintaan nähden ulkopuolisten ihmisten kotirauhaa, vaikka tämä voi vaikeuttaa vakavienkin rikosten selvittämistä. AOA katsoi, että tapauksessa tutkinnanjohtajat olivat painottaneet liian vahvasti rikoksen selvittämistä kantelijoiden kotirauhan kustannuksella, eikä tapauksessa ollut esitetty kokonaisuutenakaan arvioiden pakkokeinolain edellyttämiä erittäin päteviä perusteita. (AOA 12.6.2015 Dnro 818/4/14, 1–6.)

Käytetyt perusteet:

- Oletus siitä, että omaisuutta on piilotettuna ja että se on piilotettu epäillyn vanhempien luokse

- Sukulaisuussuhde ja säännölliset vierailut
- Kesämökkikauppa, jossa liikkunut isoja rahasummia
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.4 AOA 18.8.2008 Dnro 636/4/07

Tapauksessa neljä poliisimiestä oli toimittanut kotietsinnän A-nimisessä liikkeessä. Kotietsinnän tarkoitus oli ollut löytää etsintäkuulutettu henkilö, jonka etsinnästä päättänyt ylikonstaapeli epäili olevan kyseisessä liikkeessä. On syytä huomata, että tuolloin voimassa olleen pakkokeinolain perusteella kyseessä oli henkilöllinen kotietsintä muun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, johon edellytykset olivat samat kuin nykyäänkin. Paikka, johon etsintä toimitettiin, oli liiketila, jonka apulaisoikeus nimenomaan totesi olevan kotirauhan suojan piirin ulkopuolella. Niinpä siihen sovellettaisiin nykyään paikanetsinnän säännöksiä.

Etsinnän perusteena oli ollut se, että A:n pihassa oli ollut etsintäkuulutetun henkilön omistama auto. Etsitty henkilö ei asunut kyseisessä osoitteessa, jossa oli siis liiketilojen lisäksi myös asuinhuoneistoja, kuitenkin vain A:n ollessa auki. Etsinnästä päättäneen ylikonstaapelin mukaan oli perusteltu syy olettaa epäillyn olevan siellä. Poliisiosaston lausunnon mukaan etsinnän toimittaminen pysäköidyn auton perusteella on kritiikille altista. AOA toteaa, että laissa asetettu ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa”-kynnys on varsin korkea ja edellyttää tässä esitettyjä konkreettisempia havaintoja. Ylikonstaapelin käyttämä ilmaisu ”perusteltu syy olettaa” ei siis yllä tälle tasolle.

AOA:n mukaan tapauksessa ei ole esitetty vakuuttavia perusteluita kotietsinnän edellytysten käsillä olemiselle. Hän jatkaa, että tapauksessa etsinnästä päättänyt ylikonstaapeli on painottanut liikaa poliisitoiminnan tehokkuutta, joka on ollut sinänsä hyväksyttävästi etsintäkuulutetun kiinniottaminen. Ikään kuin lieventävänä asianhaarana AOA lausuu, että laki on jonkin verran tulkinnanvarainen ja että kyseessä ei ollut kotirauhan suojaama paikka, eli poliisi ei mennyt perusoikeuksien ydinalueelle. (AOA 18.8.2008 Dnro 636/4/07, 1–2.) Nykyään kuitenkin kotietsintä jo määritelmänsä puolesta kohdistuu kotirauhan suojaamaan paikkaan. AOA:n näkemyksen perusteella ajattelen, että nykyään, kun kotietsintä kohdistuu muuhun kuin epäillyn hallinnassa olevaan paikkaan, on edellytysten oltava vieläkin selkeämpiä, koska kysymyksessä on tällöin aina väkisin sivullisen henkilön perusoikeuksien ydinalueeseen puuttuminen. Vaikka edellytykset paikan hallinnasta ovat kyseisen tapauksen aikaisen lain mukaan olleet erilaiset, ovat ratkaisun perustelut yhä ajankohtaiset muun kuin epäillyn hallinnassa olevassa paikassa toimitettavan kotietsinnän edellytyksiä harkittaessa. (Rantaeskola ym. 2014, 220.)

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Etsintäkuulutetun henkilön auto parkissa liikkeen pihalla
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.5 AOA 5.11.2009 Dnro 2811/4/08

Kantelija oli arvostellut Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä hänen kotiinsa tehdyssä kotietsinnässä, jossa yksi pääkohta oli ollut etsinnän perusteiden arvioiminen. Kantelija ei itse ollut asiassa epäiltyä. Hänen kotiinsa oli toimitettu kotietsintä, jossa etsittiin etsintäkuulutettua C:tä, koska epäiltiin, C seurustelee hänen tyttärensä A:n kanssa. Kotietsintäpöytäkirja antoi siis ymmärtää, että C olisi asunut kyseisessä osoitteessa. Kantelijan pyynnöstä hänelle toimitetusta kotietsintäpöytäkirjasta ilmeni, että kotietsintä oli toimitettu kiinniotettavan, pidätettävän tai vangittavan henkilön tavoittamiseksi sekä takavarikoitavan esineen löytämiseksi. Rikos, jota tutkittiin, oli mopovarkaus.

Tutkinnanjohtajana toiminut rikoskomisario kertoi selvityksessään, että jutun tutkija D oli soittanut hänelle ja kertonut toisen poliisin E:n tunnustaneen valvontakameratallenteista mopovarkaan. D muisteli lisäksi E:n kertoneen hänelle A:n olevan C:n tyttöystävä. D oli tarkistanut VTJ:stä, ettei C:llä ole vakiuita osoitetta, mutta oli kuullut E:ltä C:n asustelevan A:n luona. Rikoskomisario oli saamansa tiedon perusteella antanut määräyksen suorittaa kotietsintä C:n kiinniottamiseksi (nouto) ja omaisuuden löytämiseksi (henkilöllinen ja esineellinen kotietsintä). D oli välittänyt rikoskomisarion antaman suullisen kotietsintämääräyksen E:lle, joka oli toimittanut kotietsinnän.

Kotietsinnästä päättäminen on ollut tapauksessa AOA:n mielestä kyseenalaista. Rikoskomisarion antamassa kotietsintämääräyksessä ei ollut yksilöity etsinnän kohdepaikkaa, ja tosiasiallisesti päätös kotietsinnän tekemisestä kantelijan luokse on tehty vanhemman konstaapelin E:n toimesta. Kotietsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisimies saa ilman määräystäkin toimittaa etsinnän, jos se on henkilöllinen, tai jos esinettä on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verkseltään, tai jos asia ei siedä viivytystä. AOA katsoo, että kyse on ollut henkilöllisen kotietsinnän lisäksi esineellisestä kotietsinnästä, jossa ei ollut kyse veres- tai kiiretilanteesta.

AOA toteaa, että käsillä olisi ollut perusteet tehdä kotietsintä C:n asuntoon, koska rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa kotietsinnän tuloksellisuuden todennäköisyydeltä ei vaadita suurtakaan todennäköisyyttä. Sen sijaan etsinnän suorittamisesta paikkaan, joka ei ole epäillyn hallinnassa, hän toteaa, että erittäin pätevät perusteet takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muun selvityksen saamiseksi merkitsevät sitä, että asiaa tutkittaessa on kertynyt todistusvoimaista selvitystä, josta voidaan päätellä etsinnällä löytyvän takavarikoitava esine tai muuta selvitystä. ”Erittäin painavat perus-

teet” kuuluu suurinta todennäköisyyttä vaativiin edellytyksiin, ja näin on siksi, että toimenpide kohdistuu sellaisen henkilön asuntoon, jolla ei lähtökohtaisesti ole mitään tekemistä epäillyn rikoksen tai muun etsinnän syyin kanssa. AOA:n näkemyksen mukaan poliisilla ei ollut tiedossaan mitään konkreettista selvitystä, joka tukisi vaadittavan kynnyksen ylittymistä.

Henkilöllisen kotietsinnän osalta AOA toteaa, että hänen mielestään erittäin pätevänä perusteina henkilön oleskelusta asunnossa voidaan pitää konkreettisia tai muita hyvin luotettavia tietoja, joita voisivat olla esimerkiksi silminnäkijähavainnot etsitystä henkilöstä asunnossa tai sen välittömässä läheisyydessä. Tapauksessa C:n oleskelusta asunnolla on ollut vain ristiriitaisia, lähinnä vihjetietoihin rinnastettavia tietoja. Ne eivät juuri ole puhuneet sen puolesta, että C tosiasialisesti oleskeli kantelijan asunnolla. AOA katsoo, etteivät selvityksistä ilmenevät tiedot ole kokonaisuutena arvioiden riittäneet erittäin pätevien perusteiden täyttymiseen. Kotietsinnän toimittamisen lainmukainen perusta on huomioitu puutteellisesti, koska ilmoitetut perusteet kotietsinnän toimittamiselle ovat olleet riittämättömät. Pakkokeinosta on tosiasialisesti päättänyt ja siten myös toimivaltansa ylittänyt vanhempi konstaapeli E, joka on ylittänyt harkintavaltansa asiassa.

Kaiken edellä kerrotun ja muiden menettelyllisten virheiden perusteella AOA toteaa, että tapaus osoittaa välinpitämättömyyttä suhtautumista pakkokeinojen käyttöön poliisitehtävässä. Kotietsintä kohdistuu perusoikeutena suojattuun oikeushyvään. Näiden perustuslaissa turvattujen oikeushyvien suoja vesityy, jos niihin puuttumisen mahdollistavien pakkokeinojen käytön edellytyksiä ei tulkita asianmukaisen tiukasti. Lisäksi AOA kiinnitti kokonaisarviossa huomiota poliisilain ja pakkokeinolain oikeusperiaatteiden, kuten suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen, noudattamiseen tapauksessa. AOA toteaa, että muun kuin epäillyn luona toimitettavalta kotietsinnältä vaaditaan erityisen vahvaa rikoksen selvittämistä. Niinpä kotietsinnän toimittaminen käsillä oleva selvitys ja poliisin käytössä oleva näyttö huomioiden on siis suhteellisuusperiaatteen kannalta ongelmallista. Selvittämistressin ja oikeusturvaintressin välillä tehtävä punninta johtaa AOA:n mukaan siihen, ettei kotietsintää muun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa voi pitää puolustettavana. (AOA 5.11.2009 Dnro 2811/4/08, 1–12.)

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Rikoksesta epäillyksi tunnistetun henkilön asuminen asunnossa perustettiin ristiriitaisiin kuulopuheisiin siitä, että tämä seurustelee kantelijan tyttären kanssa
<u>Lisähuomiot:</u>
- Selvittämistressin ja oikeusturvaintressin välinen punninta => suhteellisuusperiaatteen vastaista tehdä kotietsintä kyseisellä näytöllä muun kuin epäillyn luona
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.6 AOA 3.4.2003 249/4/00

Tapauksessa X kerho ry:n tiloihin oli toimitettu kotietsintä 12.9.1999 törkeän raiskauksen ja ampumaserikoksen tutkinnassa. On syytä huomioida, että nykyisen lain mukaan kyseessä olisi paikanetsintä. Tuolloisen lain mukaan kyseessä oli kuitenkin kotietsintä muun kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, joka saattoi olla myös oikeushenkilön hallinnoima tila. Tällainen etsintä vaati erittäin päteviä perusteita. Yhden törkeästä raiskauksesta epäillyn luo oli toimitettu kotietsintä, jossa oli löytynyt ampumatarvikkeita. Tällä epäillyllä oli poliisin mukaan yhteyksiä kerhoon, joten kotietsintä päätettiin toimittaa myös kerhotiloihin. Etsinnän perusteissa oli epäselvyyttä ja ristiriitaa rikoskomisario D:n ja rikosylikonstaapeli B:n antamissa selvityksissä. Joka tapauksessa AOA on saanut käsityksen, että asiaa tutkineet ja etsinnästä päättäneet poliisit ovat pitäneet erittäin pätevänä perusteina epäillyn asemaa, yhteyksiä, entisyyttä, poliisin tiedusteluhavaintoja ja edeltävässä kotietsinnässä tehtyjä havaintoja. Epäillyn auto on poliisin mukaan ollut pysäköitynä kerhon pihalle.

AOA toteaa jälleen erittäin pätevien perusteiden olevan suurinta todennäköisyyttä edellyttävä kynnyks ja että sen täytyminen vaatii todistusvoimaista näyttöä. AOA pitää jossain määrin ongelmallisena, että etsinnällä ollut rikosylikonstaapeli B ei ollut eritelty selvityksessään, mitä tarkoittaa epäillyn asemalla, yhteyksillä ja entisyydellä, eikä ollut myöskään jälkikäteen tätä muistanut. Vaikka etsinnällä ei löytynyt mitään tutkittavaan asiaan vaikuttavaa, ei se sinänsä tarkoita, että ennen kotietsintää olisi menetelty väärin. Nyt kuitenkin hänen mielestään ei käsillä ollut vaadittuja perusteita. AOA kiinnittää vielä huomiota suhteellisuusperiaatteeseen, joka ilmentää sitä, millainen vaikutus tutkittavalla rikoksella on pakkokeinon hyväksyttävyyteen. Nyt tutkittavana on ollut törkeä raiskaus, joka on vakava rikos ja sallii siten suhteellisuusperiaate huomioiden tutkinnan kohteen vakavastikin puuttuvan pakkokeinon. Silti pakkokeinolla on oltava lainmukaiset edellytykset, joita tässä ei ole ollut. (AOA 3.4.2003 249/4/00, 1–6.)

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Epäillyn asema ja yhteydet
- Entisyys, sen tarkemmin asiaa yksilöimättä
- Poliisin tiedusteluhavainnot
- Edeltävässä kotietsinnässä tehdyt havainnot
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.7 Rovaniemen hovioikeus 26.4.2022, Päätös ja tuomio Nro 116, Dnro R 21/895

A:n kodissa oli toimitettu kotietsintä 25.7.2021 epäiltyyn varkauteen tai törkeään varkauteen liittyen. Riidatonta oli, ettei A ollut epäilty, rikosta ei ollut tehty hänen luonaan eikä epäiltyä otettu siellä kiinni. Kotietsintäpäätöstä tehtäessä oli ollut tiedossa, että poliisi oli löytänyt anastetun mönkijän toiselta kiinteistöltä, mutta mönkijässä kiinni olleet arvokkaat laitteet olivat vielä kateissa. Rikoksesta epäilty henkilö M, jota kuultiin todistajana hovioikeudessa, oli poliisin mukaan epävirallisessa puhutuksessa kertonut, että olisi ajanut mönkijän A:n luota löytöpaikalle. M kiisti tämän hovioikeudessa, mutta todistaja R kertoi asian olevan näin.

Hovioikeus totesi, että poliisilla on ollut merkittävä intressi löytää kateissa ollut arvokas omaisuus. Toisaalta ei ole ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella kotietsintä olisi pitänyt toimittaa erityisen kiireellisesti, eikä tutkittava rikoskaan ollut poikkeuksellisen vakava. Hovioikeus viittaa arvioinnissaan aiemmin käsittelemiini AOA:n ratkaisuihin ja toteaa, että ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa”-edellytyksen täyttymisen kynnyks on todella korkea. Hovioikeus totesi, etteivät selostetut seikat yhdessäkään muodosta sellaista selvitystä, että poliisi on voinut erittäin pätevin perustein olettaa anastetun omaisuuden löytyvän A:n luona. Mönkijällä oli kerrottu käyneen ainoastaan A:n piha-alueella, eikä rikoksesta epäilty ollut kertonut mitään anastetun omaisuuden kätkemiseen tai käsittelemiseen A:n luona viittaavaa. (Rovaniemen HO 26.4.2022, Dnro R 21/895.)

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Anastettu mönkijä, jossa oli arvokkaita laitteita, jotka mönkijän löytymisen jälkeen olivat kateissa, oli käynyt A:n pihalla
- Mönkijän kuljettaja oli kertonut olleensa em. paikassa
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.8 Rovaniemen hovioikeus 28.12.2018, Päätös Nro 484, Dnro R 18/770

Tapauksessa poliisi oli toimittanut RL:n kotiin kotietsinnän, jossa tavoiteltiin tämän poikaa TP:tä, jota epäiltiin ainakin tapon yrityksestä ja ampuma-aserikoksesta. Hovioikeus viittaa arviossaan aiemmin esittelemiini KKO:n ja laillisuusvalvojen ratkaisuihin sekä suhteellisuusperiaatteeseen. Riidatonta on, ettei TP asunut RL:n asunnossa, eikä häntä myöskään löytynyt sieltä. Todistajana kuultu vanhempi konstaapeli kertoo kotietsinnän perustuneen poliisin olettamaan siitä, että TP oleskeli asunnossa. Poliisi oli tarkkaillut asuntoa ja puhuttanut naapureita. Puhutteluissa oli selvinnyt TP:n liikkuneen RL:n

asunnon läheisyydessä ja omistavan moottoripyörän, jota hän säilytti RL:n pysäköintiruudussa. Ennen etsintää parkkiruudussa oli ollut sateesta märkä moottoripyörä. Poliisit olivat ennen etsintää kuunnelleet RL:n asunnon ulko-ovella ja kuulleet kahden henkilön keskustelua. RL oli ulko-oven avatuaan kertonut TP:n poistuneen asunnosta. RL on kertonut TP:n vierailevan asunnolla säännöllisesti ja olleen siellä edeltävänä päivänä.

HO toteaa viitaten KKO:n ratkaisuun, että asiaa on tarkasteltava poliisin päätöksenteon ajankohdan mukaisten tietojen varassa, ja edellytysten arvioinnin täytyy perustua tilanteen kokonaisharkintaan. Tällöin erittäin pätevien perusteiden oletamus voi etsinnän tuloksellisuuteen viittaavien seikkojen yhteisvaikutuksesta täytyä, vaikka seikat yksinään eivät olisikaan riittäviä. Hovioikeus katsoo, että oletuksen tueksi on esitetty lain esitöissä ja AOA:n ratkaisukäytännössä vaadittuja konkreettisia havain-toja TP:n olinpaikasta. Poliisit olivat tarkkailleet asuntoa ja puhuttaneet naapureita, mistä oli selvinnyt TP:n liikkuvan moottoripyörällä. Ennen etsintää moottoripyörä oli ollut sateen jäljiltä märkänä RL:n parkkiruudussa, ja asunnossa oli keskustellut kaksi ihmistä poliisin kuunnellessa oven läpi. RL on itse kertonut TP:n oleskelleen hänen asunnollaan ennen kuin poliisit tulivat paikalle. Poliisi on saanut tiedon siitä, että TP liikkuu moottoripyörällä. Vaikka kyseinen moottoripyörä ei ollutkaan hänen omistamansa, ei tällä tiedolla ole vaikutusta. Kaikkia mainittuja seikkoja on siten yhdessä voitu pitää päätöksenteon hetkellä erittäin pätevänä perusteina siitä, että kotietsintä on tuloksellinen. Lisäksi kyse on vakavista rikoksista, joten etsintä ei ole suhteellisuusperiaatteen vastainen. (Rovaniemen HO 28.12.2018, Dnro R 18/770.)

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Asunnon tarkkailu
- Naapureiden puhutus, jossa on selvinnyt TP:n liikkuvan RL:n asunnon läheisyydessä ja omistavan moottoripyörän, jota säilyttää RL:n parkkiruudussa
- Ennen kotietsintää havaittu sateen jäljiltä märkä moottoripyörä edellä mainitussa paikassa
- Ennen kotietsintää poliisin kuunnellessa oven takaa kuultu kahden henkilön keskustelevan sisällä
- Asunnon haltija RL kertonut poliisille TP:n poistuneen asunnosta, vierailevan siellä säännöllisesti ja olleen asunnolla edeltävänä päivänä
Lopputulos: Erittäin pätevät perusteet täyttyivät

8.9 Helsingin hovioikeus 31.12.2019, Päätös Nro 1635, Dnro R 18/681

Poliisi oli toimittanut yleisen kotietsinnän henkilön löytämiseksi A:n asuntoon etsiessään tämän poikaa VA:ta, joka oli etsintäkuulutettuna useista rikoksista epäiltynä. A ei ollut ollut paikalla kotietsinnässä ja oli saanut tietää siitä huoltomieheltä saman päivän aikana, mutta poliisi oli ilmoittanut asiasta vasta kuukausia myöhemmin. Kotietsinnän määrännyt rikosylikomisario oli kertonut, että VA:ta oli koetettu tavoittaa monin tavoin ja että hän oli epäiltynä ainakin kahdesta alaikäiseen asianomistajaan kohdistuneesta lähestymiskiellon rikkomisesta. Niinpä VA:n tavoittaminen on ollut tärkeää kyseisen asianomistajan suojelemiseksi. Tutkinnanjohtajana toiminut rikosylikomisario on hovioikeudessa kertonut, että A on ollut yhteydessä poliisiin ja kertonut, että VA tulisi kuulusteluihin vapun jälkeen. A oli myös antanut sellaisen kuvan, että on jatkuvasti tekemisissä poikansa kanssa. VA ja A asuivat lähekkäin, joten poliisi arveli VA:n oleskelevan isänsä luona.

Hovioikeus toteaa, että poliisin tieto siitä, että VA saattaisi löytyä isänsä luota, on perustunut A:n puhelinoittoon poliisille ja siihen, että A ja VA asuvat lähekkäin. Näiden seikkojen perusteella ei ole erityistä aihetta olettaa, että VA oleskelisi A:n asunnolla. Tapauksesta olosuhteineen ei ilmennyt sellaisia konkreettisia seikkoja, joiden perusteella poliisi on voinut erittäin pätevin perustein olettaa A:n löytyvän asunnosta. Hovioikeuden mukaan kotietsinnälle ei ollut PKL 8:3.2:ssa säädettyä edellytystä. (Helsingin HO 31.12.2019, Dnro R 18/681.)

Käytetyt perusteet:
- A:n poliisille soittama puhelu, jossa on kertonut poikansa tulevan kuulusteluihin myöhemmin ja jossa antanut ymmärtää olevansa poikansa kanssa jatkuvasti tekemisissä
- A:n ja VA:n asuminen lähekkäin
Lopputulos: Ei erittäin päteviä perusteita

8.10 Helsingin hovioikeus 17.6.2020, Päätös Nro 852, Dnro R 18/2964

Poliisilla oli tutkinnassa huumausainerikoskokonaisuus, jossa muiden tutkintatoimenpiteiden ohella suoritettu kotietsintä Vantaalla asuntoon A1. Tutkinnassa oli noussut epäily, että kyseinen asunto olisi ns. piiloasunto, jossa epäilty oleskelisi olematta siellä kuitenkaan kirjoilla tai jota käytettiin rikoksen tekemisessä. Tutkinnan aikana oli suoritettu tarkkailua, jossa oli syntynyt käsitys, että parveke, jossa epäilty oli nähty, kuuluisi asuntoon A1. Etsinnässä ilmeni, että parveke kuuluukin asuntoon A4, joka tiettävästi ainakin oli rikoksesta epäillyn hallinnassa. Asiassa oli jo käräjäoikeudessa riidatonta, että asunnolla A1 ei ollut yhteyttä tutkittavaan rikokseen eikä sen haltija ollut epäiltynä. Määräys kotietsinnästä oli annettu sen takia, että seurannan ja tarkkailun perusteella oli ollut syytä epäillä epäiltyjen käyttävien asuntoja, joissa oli kirjoilla muita henkilöitä tai ei ketään. Yksi tärkeä tieto määräyksessä oli,

että epäillyt olivat heittäneet parvekkeelta avaimia toisilleen. Poliisi oli päätellyt parvekkeen kuuluneen asuntoon A1.

Hovioikeus katsoo, kuten käräjäoikeuskin oli tehnyt, ettei pelkkää parvekkeen sijainnista tehtyä päätelmää etsittävän esineen, omaisuuden tai henkilön löytymisestä asunnosta voitu näissä olosuhteissa pitää erittäin pätevänä perusteena. Päätelmä yhdistettynä siihen tietoon, että rikoskokonaisuudessa epäillyt olivat käyttäneet piiloasuntoja ja heidän oli syytä epäillä käyttävän juuri asuntoja A1 ja A4, ei merkittävästi ole lisännyt tuloksellisuusodotusta. Hovioikeus on erityisesti kiinnittänyt huomiota siihen, että kotietsintämääräyksen perusteella poliisilla ollut todennäköisyys kyseisistä seikoista on ollut vain ”syytä epäillä” -tasolla, joka on huomattavasti alhaisempi aste kuin erittäin päteviltä perusteilta vaaditaan. Havainto siitä, että epäillyt olivat vaihtaneet avaimia parvekkeen kautta, on sellainen konkreettinen seikka, jolla asiassa on merkitystä tukemaan epäilyä. Poliisi oli kuitenkin tarkkaillut kohdetta jonkin aikaa, joten kotietsinnän toimittamiselle ei ollut niin kova kiire, etteikö poliisi olisi voinut selvittää rakennuksen pohjaratkaisua. Viimeistään silloin, kun huoltomies oli tuonut poliisille avaimen, olisi voitu selvittää, mihin asuntoon parveke kuuluu.

<u>Käytetyt perusteet:</u>
- Seurannan ja tarkkailun perusteella ollut syytä epäillä, että rikoksesta epäillyt käyttivät asuntoja
- Toinen asunnoista oli epäillyn hallinnassa
- Tarkkailussa saatu tieto siitä, että epäillyt olivat tietyltä parvekkeelta vaihtaneet keskenään avaimia
Lopputuloks: Ei erittäin päteviä perusteita

9 TAPAUSTEN ARVIOINTI

Esittelemissäni oikeustapauksissa on ollut ennen kaikkea kyse siitä, ettei ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnys ole jälkikäteisen tarkastelun perusteella täytynyt, ja toissijaisesti siitä, että kotietsintä ei ole ollut tapauksessa sovellettavien oikeusperiaatteiden mukaista ja että rikoksen selvittämistä on korostettu liikaa pakkokeinon kohteen oikeusturvaintressin kustannuksella. Osassa tapauksista etsittävänä on ollut henkilö ja osassa taas rikokseen liittyvä esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Niinpä tapauksista on mahdollista tehdä päätelmiä sekä esineellisen että henkilöllisen kotietsinnän kynnyksestä.

9.1 Perusteiden määrän ja laadun merkitys edellytysten täyttymisessä

Kaikissa tapauksissa etsinnän suorittamispaikalla on ollut jokin kytkös rikosepäilyyn tai etsittävään henkilöön, eli etsintää ei vaikuta olevan tehty täysin mielivaltaisesti. Vaikka yhteys tutkittavaan rikokseen on ollut ei-hyväksytyjen perusteiden tapauksissakin olemassa ja poliisi on hyvin saattanut ajatella saavansa selvitystä rikokseen, ei tämä likimainkaan riitä. Etsintä ilman konkreettisia perusteita ei siis tule kyseeseen tällaisissa tilanteissa. Apulaisoikeusasiamies peräänkuuluttaa antamissaan ratkaisuissa konkreettista ja varsin todistusvoimaista sisältöä. Sellaiseksi hän nimeää esimerkiksi silminnäkijähavainnot henkilön oleskelusta asunnolla tai sen välittömässä läheisyydessä (AOA 5.11.2009, 7) tai tämän ajoneuvon liikkeistä asunnon pihalla (AOA 25.6.2003, 3). Tämän perusteella voitaneen todeta, että ainakin silminnäkijähavainnot henkilöstä selkeästi täyttävät edellytyksen silloin, kun ne liittyvät henkilön oleskeluun tietyssä asunnossa tai sen välittömässä läheisyydessä.

Ajoneuvojen kohdalla tilanne vaatii kuitenkin enemmän tarkastelua, ja useissa esittelemissäni ratkaisuissa ajoneuvo on ollut jonkinlaisessa roolissa. Ratkaisussa AOA 25.6.2003, jossa epäillyn parkissa ollut auto ei ollut riittänyt perusteeksi, herää kysymys: onko tietty auto liikkeellä ollessaan riittävä täyttämään edellytyksen mutta parkissa ollessaan taas ei? Asia vaikuttaa apulaisoikeusasiamiehen mukaan olevan näin. Tämä vaikuttaa erikoiselta; pelkkä auton liikkuminen sen kuljettajaa tunnistamatta ei nähdäkseni liitä sitä millään tavalla vahvemmin tiettyyn asuntoon. Jutussa Rovaniemen hovioikeus 26.4.2022, jossa anastetun mönkijän kerrottiin olleen jossain vaiheessa asunnon pihalla, ei edellytys täyttynyt. Jos auton tai muun ajoneuvon liikkumiseen asunnon läheisyydessä liittyy säännöllisyyttä ja toistuvuutta, on peruste mielestäni ehdottomasti vahvempi. Epäillyn käytössä olevaa ajoneuvoa voitaneen siis pitää yhtenä relevanttina osatekijänä, joka on myös konkreettinen. Suhtautuisin kuitenkin varauksella auton, edes liikkeellä olevan, käyttämiseen ainoana edellytyksen täyttävänä perusteena. Sen sijaan ratkaisussa Rovaniemen HO 28.12.2018 epäillyn tiettävästi käyttämä moottoripyörä asunnon luona parkkeerattuna oli yhtenä osatekijänä vaikuttamassa kokonaisharkintaan.

Tapauksista saa monta esimerkkiä asioista, jotka eivät täytä vaadittavaa kynnystä. Herääkin kysymys, miksi vain yhdessä tapauksessa tapauksen ratkaisija katsoi edellytysten täyttyneen. Itse näkisin asian siten, että erityisesti silloin, kun kotietsintä on tuloksellinen, ei pakkokeinon kohteeksi joutunut osapuoli koe tarvetta kannella tai saattaa asiaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Kuten aiemmin on todettu, ei kotietsinnän tuloksettomuus tarkoita, että edellytyksiä siihen ei olisi ollut. Vastaavasti tuloksellisessa kotietsinnässä ei kuitenkaan välttämättä ole päätöksenteon hetkellä ollut riittävästi perusteita. Tämän näyttäminen jälkikäteen olisi kuitenkin varmasti äärimmäisen hankalaa. Riittämättömiä perusteita ovat olleet esimerkiksi oletukset omaisuuden piilottamisesta tiettyyn paikkaan, sukulaisuussuhde rikoksesta epäiltyyn (AOA 12.6.2015), subjektiiviset kokemussäännöt (AOA 25.6.2003), asema rikollisjärjestössä, entisyys, epämääräiset tiedustelu- ja muut havainnot (AOA 3.4.2003) ja kuulopuheet (AOA 5.11.2009). Yleensä ottaen epämääräiset havainnot ja vihjeet eivät ole olleet riittäviä,

vaikka niillä olisikin jokin liittymäpinta tapahtumaan. Apulaisoikeusasiamies vaatii myös perusteiden yksilöintiä (AOA 3.4.2003 dnro 249/4/00, 5). Tarkkailun ja tiedustelun perusteella hankittu tietokin täytyy olla niin yksilöityä, että voidaan selkeästi yksilöidä esimerkiksi tietty asunto, johon epäilty rikos liittyy, eikä pelkän parvekkeen sijainnin perusteella tehtyä arviota tietyn asunnon sijainnista voida pitää riittävänä, kuten tapauksessa HelHO 17.6.2020 Päätös Nro 852 todettiin. Erittäin pätevien perusteiden edellytysten oletuksen täyttävien seikkojen voidaan siis todeta olevan sekä konkreettisia että yksilöityjä.

Perusteiden laatu on siis tärkeää, mutta yhtä lailla merkitystä on myös niiden määrällä. Kotietsinnän edellytysten arvioinnin täytyy perustua tilanteen kokonaisharkintaan, ja vaikka tietyt tuloksellisuuteen viittaavat seikat eivät yksinään riittäisi täyttämään erittäin pätevien perusteiden olettamusta, voi edellytys täytyä niiden yhteisvaikutuksesta (KKO 2016:71). Ainoa esittelemäni tapaus, jossa ratkaisija on todennut erittäin pätevien perusteiden olevan käsillä, on Rovaniemen hovioikeuden ratkaisu 28.12.2018, Dnro R 18/770. Mielenkiintoista tapauksessa on se, että hovioikeus on katsonut edellytysten olevan olemassa, vaikka etsintä jäi tuloksettomaksi, eli etsittävä henkilö ei löytynyt asunnosta. Tämä on kuitenkin lähdeaineiston valossa ymmärrettävää ja vahvistaa AOA:n lausumaa siitä, että etsinnän tuloksettomaksi jäämisellä ei ole jälkikäteisessä arvioinnissa merkitystä siihen, ovatko perusteet olleet olemassa etsinnästä päätettäessä (esim. AOA 3.4.2003 249/4/00, 5). Kuten aiemmin on mainittu, olisi onnistuneesta etsinnästä vaikea esittää selvitystä siitä, ettei edellytyksiä olisi alun perin ollut (Halijoki 2003, 165).

Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa korostuu jälleen kokonaisharkinta. Sen perusteluissa viitataan KKO:n ratkaisuun 2016:71. Olisivatko käytetyt perusteet, esimerkiksi naapureiden silminnäkijähavainnot, joiden voidaan katsoa olevan varsin konkreettista selvitystä, olleet yksittäisinä riittäviä? Tämä ei tapauksesta ilmene. Kuitenkin, kun ne kaikki esiintyivät yhdessä, on hovioikeus katsonut niiden yhteisvaikutuksesta poliisilla olleen päätöksentekohetkellä erittäin pätevät perusteet olettaa etsittävän henkilön olevan asunnossa.

Muissakin oikeustapauksissa käytettyjä perusteita on ollut useita, mutta tässä yksittäisistäkin perusteista ilmenee konkreettisia tosiseikkoja henkilön oleskelusta asunnossa sillä hetkellä. Seikoille, joilla kotietsinnän tuloksellisuuden oletusta perustellaan, ei nähdäkseni voida asettaa määrällisesti mitään tiettyä alarajaa. Kuitenkin sekä apulaisoikeusasiamies että tuomioistuimet ovat esittelemissäni tapauksissa vedonneet seikkojen kokonaisarvosteluun. Erityisesti korkeimman oikeuden antamassa ratkaisussa KKO 2016:71, jota voidaan tämän tyyppisessä kotietsinnässä pitää ennakkopäätöksenä, on tuloksellisuuden oletuksen täytyminen yksittäisten, vähemmän pitävien seikkojen yhteisvaikutuksesta nostettava esiin. Oikeuslähteenä se hierarkkisesti myös edustaa käsittelemistäni oikeustapauksista korkeinta tasoa.

9.2 Oikeusperiaatteiden vaikutus

Esittelemissäni oikeustapauksissa oli nostettu esille myös kotietsintöjen suhteellisuusperiaatteen mukaisuus. Aihetta tutkiessani aloin pohtimaan oikeusperiaatteiden merkitystä kotietsinnän tai yleensä pakkokeinojen hyväksyttävyyden arvioinnissa. Voidaanko kotietsintää pitää lainvastaisena oikeusperiaatteiden, kuten suhteellisuusperiaatteen, vaikutuksesta, vaikka pakkokeinolaissa säädetyt muodolliset edellytykset täyttyisivätkin? Ovatko periaatteet sisäänrakennettu korkeaan kynnykseen, vai täytyykö ne huomioida erikseen? Korkein oikeus huomauttaa ratkaisussaan 2016:71 siitä, että kotietsinnän edellytyksiä punnittaessa on huomioitava, että kotietsintä loukkaa perus- ja ihmisoikeutena suojattua kotirauhaa. Kotietsinnän käyttämisessä tulisikin huomioida suhteellisuusperiaate ja voida pitää etsintää puolustettavana ottaen huomioon rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus.

PeL 10 §:ssä ja EIS 8 artiklassa turvattu kotirauhan suoja liittyy Ruuskasen mukaan kotietsinnän edellytysten arviointiin erityisesti silloin, kun etsinnän suorittamista ei voi pitää itsestään selvänä. Eri-tyistä vaikutusta kotirauhan suojalla on arvioitaessa etsinnän tuloksellisuutta sekä suhteellisuusperiaatteen yhteydessä. Jos tutkittavana on lievä rikos ja etsinnän hyöty on epätodennäköinen, ei etsinnän suorittamista voida pitää niin välttämättömänä, että PeL 10.3 §:n kotirauhan suojan rajoittamisen edellytys täyttyy. Kun kotietsintää ollaan tekemässä jonkun muun kuin rikoksesta epäillyn kotiin, on kotietsinnän edellytyksiä arvioitaessa kiinnitettävä huomiota myös asunnon haltijan kotirauhan suojaan ja ehkäistävä sen tarpeetonta loukkaamista. (Ruuskanen 2015, 34.)

Täytyy muistaa, että esineelliselle kotietsinnälle muun kuin rikoksesta epäillyn luona on etsinnän korkeasta tuloksellisuuden oletuksesta huolimatta voimassa vain ”syytä epäillä” -tasoinen todennäköisyys tehdystä rikoksesta, jonka ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Rikosepäilyä koskeva puoli etsinnän edellytyksistä on siis edelleen verrattain matala, eli etsinnän voi muodollisten edellytysten mukaan tehdä melko lievänkin rikoksen kohdalla, kunhan tuloksellisuusodotus on korkealla. Suhteellisuusperiaatetta koskevissa esitöissä todetaan, että suhteellisuusperiaate nimenomaisesti velvoittaa kiinnittämään siinä mainittuihin seikkoihin huomiota pakkokeinosta päätettäessä ja sitä käytettäessä. Tiivistetysti säännös tarkoittaa sitä, että pakkokeinosta päätettäessä on huomioitava myös sellaiset näkökohdat, jotka puhuvat sen käyttöä vastaan. Kokonaisuuden harkinnassa on kiinnitettävä nimenomaista huomiota rikoksen vakavuuteen ja pakkokeinon käytöstä seuraavaan yksityiselämän loukkaukseen. Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä enemmän painavat pakkokeinon käyttöä vastaan puhuvat argumentit. (HE 22/1994 vp, 34–35.)

Tapauksessa KKO 2014:58 on osaltaan kyse suhteellisuusperiaatteen merkityksestä huumausaineen käyttörikosepäilyn takia suoritettujen kotietsintöjen lainmukaisuuden arvioinnissa. Tapauksessa poli-

sin pysäyttämä henkilö oli antanut puhtaan puhalluskokeen, minkä jälkeen kieltäytynyt huumausaineen pikatestistä. Hänet oli pysäytetty ajovirheen vuoksi, ja turvallisuustarkastuksessa häneltä oli löydetty huumaavia lääkkeitä. Häntä epäiltiin huumausaineen käyttörikoksesta ja rattijuopumuksesta, joiden perusteella hänen kotiinsa toimitettiin kotietsintä. Korkein oikeus toteaa, että kotietsinnän tekemistä harkittaessa on huomioitava myös suhteellisuusperiaatteen aiheuttamat rajoitukset kotietsinnän toimittamiselle. Tapauksessa on ollut kysymys rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on kuusi kuukautta vankeutta ja josta lähes poikkeuksetta määrätään lievä rangaistus sakon muodossa. Suhteellisuusperiaatteen takia kotietsinnän edellytysten arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota kotietsinnän tuloksellisuutta koskeviin perusteltuihin odotuksiin, ja jos odotettavissa oleva hyöty on hyvin epätodennäköinen tai vähäinen, nousee kynnys kotietsinnän toimittamiselle. Koska epäillyltä löydettyjen lääkeaineiden määrä on ollut vähäinen, eikä mikään viitannut huumausaineiden levittämiseen, ei hänen kotiinsa tehty kotietsintä ole ollut järkevissä suhteissa kotietsinnän kotirauhan suojaamiselle aiheutuneisiin haittoihin. Niinpä kotietsintä on ollut sovellettavan pakkokeinolain suhteellisuusperiaatteen asettamien rajoitusten vastainen. (KKO 2014:58.)

Suhteellisuusperiaatteella on siis nimenomainen ja velvoittava vaikutus pakkokeinoista päätettäessä ja niiden käytössä. Viimeisimpänä esitellyssä ratkaisussa KKO 2014:48 puhutaan suoraan suhteellisuusperiaatteesta johtuvista rajoituksista kotietsinnän toimittamiselle. Rajoittavan vaikutuksen voi ajatella korostuvan, kun kotietsintä tehdään muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa. Halijoen (2003, 165) mukaan ulkopuolisen henkilön ihmis- ja perusoikeuksien turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, eikä muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn pitäisi kohdistaa pakkokeinoja niin kauan, kun poliisilla on käytössään muita keinoja tavoitteeseen pääsemiseksi. Viimeinen lause ilmentää nähdäkseni periaatteista vähimmän haitan periaatteita, josta Halijoki (2001, 207) on todennut aiemmin todetulla tavalla, että pakkokeinoista päätettäessä periaate merkitsee, että pakkokeinoja ei tule käyttää sellaisissa tapauksissa, joissa niiden käytöstä ei ole odotettavissa hyötyjä tai niiden tavoitteeseen voidaan päästä muilla keinoilla. Jos siis kotietsinnän tavoite, esimerkiksi rikoksesta epäillyn saaminen kuulusteluun, olisi saavutettavissa esimerkiksi lähettämällä tälle kirjallinen kutsu, ei kotietsintää voida pitää vähimmän haitan periaatteen mukaisesti puolustettavana.

Henkilöllisen kotietsinnän edellytyksiä ei ole kytketty esineellisen kotietsinnän tavoin tiettyyn rikoksen vakavuusasteeseen. Kovin vähäisen toimenpiteen takia ei kuitenkaan voida henkilöäkään etsiä, koska valtuuksia kotietsintään ei voida antaa perusoikeusrajoitusten oikeasuhtaisuuden vaatimusten vuoksi aivan vähäisten rikosten selvittämiseksi. Tässä siis tulee huomioitavaksi kotirauhan perustuslaillinen suoja, joka on seuraavaksi suoritettavassa punninnassa toisessa vaakakupissa. Toisessa sitä vastoin on se rikos, johon perustuen henkilöllinen kotietsintä toimitetaan. (Ruuska 2007, 193.) Halijoen (2003, 28) toteaman mukaan kiinniottamisen edellytykset, mihin henkilöllinen etsintä yleensä

liittyy, määrittyvät muiden lainkohtien mukaan, eikä henkilöllinen kotietsintä muodosta siis uutta kiinniottoperustetta, kuten ei myöskään henkilön nouto tuomioistuimeen. Niinpä henkilöllisestä kotietsinnässä päätettäessä ei tarvitse pohtia rikoksen suuruusluokkaa, vaan se on pitänyt pohtia jo aiemmin. Silti taustalle jää kysymys rikoksen vaaditusta vakavuusasteesta, jolla on oleellinen merkitys kotirauhan perustuslaillisen suojan vuoksi. Rikos voisi olla vakavuudeltaan samaa luokkaa kuin esineellisessä kotietsinnässä, mitä voi perustella sillä, että etsinnän kohteena ovat molemmissa samat paikat, jotka myös nauttivat kotirauhan suojaa. (Ruuska 2007, 194.)

Lisäksi tässä yhteydessä on syytä nostaa esille myös ETL 4:1:ssä säädetty tasapuolisuusperiaate, jonka mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon yhtä lailla seikat, jotka ovat sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolellaan. Esitutkintaperiaatteita sovelletaan myös pakkokeinojen käytössä (HE 222/2010, 72). Näin ollen tasapuolisuusperiaate on huomioitava myös kotietsinnässä muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön luona. Vaikka tällaisen etsinnän korkea kynnyks täytyisikin, ei se vielä tarkoita sitä, että rikos itsessään olisi selvitetty. Se merkitsee ainoastaan sitä, että odotukset kyseisen etsinnän tuloksellisuudesta ovat korkealla. Jos etsinnällä löytyy rikoksesta epäillyn puolesta oleva seikka, on se esitutkinnan objektiivisuuden takia huomioitava tasapuolisuusperiaatteen mukaisesti.

Tasapuolisuusperiaate merkitsee huolehtimista sekä rikoksesta epäillyn että asianomistajan oikeusturvasta heidän välisessään suhteessa ja heidän suhteessaan viranomaisiin. (Launiala 2012, 26.)

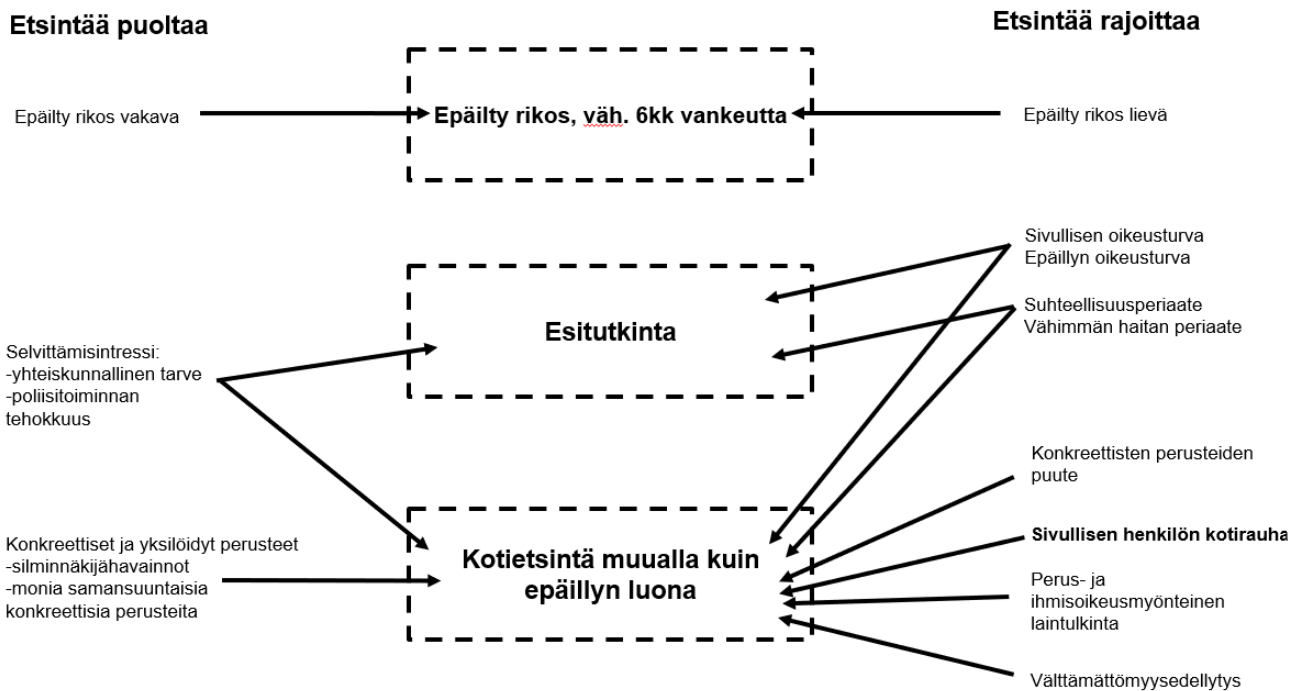
Toisaalta tasapuolisuusperiaatteeseen liittyy vahvasti myös ETL 3:7.1:ssä säädetty velvollisuus suorittaa asianosaisen pyytämät esitutkintatoimenpiteet, jos asianosainen voi osoittaa, että se voi vaikuttaa asiaan, eikä siitä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia (Launiala 2012, 17). Käsittelemäni kotietsinnän tapauksessa voisi olla kyse siitä, että rikoksesta epäilty haluaa puhdistautua rikosepäilystä ja tällaista kotietsintää toivomalla hankkia syyttömyytensä puolesta puhuvaa näyttöä.

9.3 Intressipunninta

Useissa esittelemissäni oikeustapauksissa ratkaisija oli nostanut esille rikosten selvittämistäintressin ja kohdehenkilön oikeusturvaintressin välisen punninnan. Mikä on selvittämistäintressin osuus tässä kokonaisuudessa? Asiaa selvitettyäni päädyin siihen, että siinä on kyse juuri esitutkintaperiaatteista, erityisesti suhteellisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta, eikä erillisestä kokonaisuudesta. Esitutkintalain hallituksen esityksessä todetaan suhteellisuusperiaatteesta puhuttaessa, että rikoksen selvittämistäintressi korostuu vakavien rikosten kohdalla. Mitä vakavampaa rikosta tutkitaan, sitä laajempaa ja enemmän oikeuksiin puuttuvaa tutkintaa voidaan pitää perusteltuna. Toisaalta teon vakavuuden lisäksi voi olla syytä kiinnittää huomiota asian laatuun. Lievempienkin tekojen kohdalla toimenpiteisiin vaikuttaa esimerkiksi asian tai rikoksella aiheutetun vahingon laajuus. (HE 222/2010 vp,

193.) Intressien väliset painoarvot voi huomata lainsäätäjän asettamassa pakkokeinojen todennäköisyysasteikossa. Alhaisessa syytä epäillä -kynnyksessä selvittämisentressi korostuu enemmän kuin oikeusturvaintressi, mutta korkean ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -kynnyksen kohdalla oikeusturvaintressi on etusijalla. (Riutta 2022, 25–26.)

Rikoksen selvittämisentressi arvioidaan yhteiskunnan kannalta niin tärkeäksi, että ETL 6:1:n mukaan kaikilla, joilta on syytä olettaa saatavan selvitystä rikoksesta, on velvollisuus antaa tarvittavia tietoja ja muutenkin edistää tutkintaa. Epäillyllä ei kuitenkaan ole velvollisuutta myötävaikuttaa rikoksensa selvittämiseen. Viranomaisilla on esitutkinnassa valta käyttää epäiltyyn hänen oikeuksiinsa ankarastikin puuttuvia toimenpiteitä. Tämän takia lainsäätäjät joutuu esitutkinnan sääntelyssä tasapainottamaan kaksi erisuuntaista vaatimusta, eli tutkinnan tehokkuuden ja esitutkinnan asianosaisten, erityisesti epäillyn oikeusturvan. Esitutkinta- ja pakkokeinolaissa on säännökset esitutkintaperiaatteista, jotka on aiemmin käyty läpi. Useimmat niistä ilmentävät oikeusturvanäkökohtia, jotkut taas suhteellisuus- ja kohtuusperiaatteita. Sen sijaan esitutkintalaissa ei ole säännöstä tehokkuusperiaatteesta. (Fredman ym. 2020, 83.) Intressien punninnassa on edellä kerrotun perusteella siis kyse esitutkinnassa noudatettavien periaatteiden ja rikoksen selvittämisen yhteiskunnallisen tehokkuusvaatimuksen välisestä punninnasta.

KUVIO 2. Kuviossa on koottu eri tekijöitä, jotka vaikuttavat kotietsinnän edellytyksiin vastakkaisista suunnista, osan ollessa kotietsinnän muodollisia edellytyksiä ja osan oikeusperiaatteita. (kuvio: Lassi Immonen)

9.4 Yhteenveto periaatteiden vaikutuksesta

Lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen perusteella voidaan todeta, että sekä esineellisessä että henkilöellisessä kotietsinnässä muualla laissa säädetyillä periaatteilla on suuri merkitys kotietsinnän edellytysten arvioinnissa. Selkeimpänä näistä esille nousee suhteellisuusperiaate, jonka suoranaista rajoittavaa vaikutusta on korostettu useissa ratkaisuisissa. Suhteellisuusperiaatetta voidaankin pitää keskeisenä osana harkintaa, kun mietitään, onko kotietsinnän tekemiselle edellytyksiä. Oikeuskirjallisuudessakin on korostettu suhteellisuusperiaatetta kotietsinnässä. Sen on nähty vaativan sellaisia olosuhteita, jotka tukevat kotietsinnän tarkoituksen täyttymistä, eikä lievempiä keinoja voida pitää riittävänä.

Se, että suhteellisuusperiaatteesta on säädetty pakkokeinolaissa, lisää entisestään sen painoarvoa. (Ruuskanen 2015, 23.) Suhteellisuusperiaate on siis aiemmin todetulla tavalla oikeussääntö (Lau-niala 2013, 35). Sillä on myös vahvasti velvoittavan oikeuslähteen asema, koska se ilmenee kirjoite-tussa laissa (Aarnio 2006, 306). Tämä tarkoittaa, että sitä on sellaisenaan noudatettava. Suhteelli-suusperiaatteen voidaan todeta selkeästi rajaavan poliisin keinovalikoimaa tutkittavana olevan rikok-sen vakavuuden ja pakkokeinon kohteen oikeusturvavaatimuksen mukaan. Rajoittava vaatimus on sitä suurempi, mitä lievempi rikos ja toisaalta mitä enemmän toimenpide kohdistuu muun kuin rikok-sesta epäillyn oikeuksiin. Oikeusperiaatteita ei siis ole sisäänrakennettu korkeaan kynnykseen, vaan ne tulee aina erikseen huomioida. Katso lisää kuviosta 2. Koska oikeusperiaatteiden, tai laissa ni-menomaisesti säädettyjen oikeussääntöjen, vaikutusta voidaan pitää huomattavana, voisi niitä nimit-tää pakkokeinojen eräänlaisiksi ”piileviksi edellytyksiksi”. Ne eivät ole yhtä helposti nähtävissä kuin esimerkiksi PKL 8:2.2:ssa säädetyt, mutta ne täytyy aina huomioida, ja ne voivat omalla painoarvol-laan estää, mutta toisaalta myös mahdollistaa kotietsinnän toimittamisen.

10 LOPPUTULOKSET SEKÄ TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tässä osiossa käyn läpi tutkimuskysymysteni kautta työni lopputulokset ja sen, kuinka onnistuin työni tavoitteissa. Omaa pohdintaa ja johtopäätöksiäni olen esittänyt oikeustieteelle tyypilliseen tapaan koko työn ajan, joten käyn tässä läpi niistä oleellimmat. Tutkimuskysymykseni olivat seuraavat:

1. Millä edellytyksillä yleinen kotietsintä voidaan tehdä muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön luona?
2. Miten lainkohtaa ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” pitää tulkita oikeuslähdeaineiston valossa?
3. Mitkä ovat konkreettisia esimerkkejä tilanteissa, joissa edellytykset ovat käsillä? Entä milloin ne eivät ole?

4. Millä tavoin oikeusperiaatteet vaikuttavat kotietsinnän edellytyksiin, kun se tehdään muun kuin epäillyn tai etsittävän henkilön luokse?

10.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Pakkokeinot ovat laillinen peruste puuttua yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin. Kotirauhan suoja on oikeushyvinä korkealle arvotettu, ja kotietsintä taas monesti välttämätön keino rikoksen selvittämiseksi. Silloin, kun kotietsintä tehdään PKL 8:2.2 ja 8:3.2 mukaisesti muun kuin pakkokeinon kohteen kotirauhan suojaamalle alueelle, on edellytysten täyttymiseen kiinnitettävä erityistä huomiota. Esineellisessä kotietsinnässä on tällöinkin voimassa, että on syytä epäillä tehdyn rikos, josta on säädetty rangaistukseksi vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai kyseessä on yhteisösakon tuomitsemiin liittyvät asiat.

Sen sijaan etsinnän tuloksellisuuden osalta on voimassa, että erittäin pätevin perustein voidaan olettaa löytyvän rikokseen liittyvä esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Tällainen tilanne on lain mukaan silloin, kun rikos on siellä tehty tai epäilty otettu siellä kiinni. Henkilöllinen kotietsintä saadaan muun kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi, jos henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä. Henkilöllisessä etsinnässä ei ole rikoksen vakavuuden osalta näyttökynnystä, mutta aivan vähäisen rikoksen takia ei henkilöäkään voi etsiä. Oikeuskirjallisuuden mukaan rikos voisi olla samaa vakavuusluokkaa kuin esineellisessä kotietsinnässä.

”Erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” -tuloksellisuusodotus on lain esitöiden ja oikeuskirjallisuuden perusteella huomattavan korkea muihin pakkokeinojen edellytyksissä käytettäviin kynnyksiin verrattuna. Tuomioistuinten ja laillisuusvalvontaviranomaisten ratkaisuihin muodostuvan oikeuskäytännön mukaan se vaatii täytyäkseen konkreettisia ja yksilöityjä havaintoja etsinnän kohteena olevan henkilön tai asian sijaitsemisesta asunnossa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi silminnäkihavainnot henkilöstä asunnossa tai sen välittömässä läheisyydessä sekä mahdollisesti henkilön omistaman ajoneuvon liikkuminen asunnon läheisyydessä. Myös useiden eri tekijöiden yhteisvaikutus voi täyttää tuloksellisuuden edellytyksen. Tällöinkin käytettyjen perusteiden on puhuttava vahvasti tuloksellisuuden puolesta ja oltava luonteeltaan konkreettisia. Epämääräiset ja yksilöimättömät vihjetiedot eivät riitä täyttämään edellytystä.

Sen lisäksi, mitä pakkokeinolaissa säädetään kotietsinnän edellytyksistä, on pakkokeinojen käytössä huomioitava aina monia oikeusperiaatteita, joista säädetään esitutkintalaissa nimellä esitutkintaperiaatteet ja joista pakkokeinolakiin on sisällytetty suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. Oikeastaan niitä täytyy pitää oikeussääntöinä ja täten vahvasti velvoittavina.

Niiden vaikutus on merkittävä, ja sen voidaan ajatella korostuvan, kun kotietsinnällä puututaan sivullisen ihmisen perusoikeutena suojattuun kotirauhaan. Vahvimmin niistä nousee esille suhteellisuusperiaate, joka ilmentää rikoksen selvittämistressin ja pakkokeinon kohteen oikeusturvaintressin välistä punnintaa.

Pakkokeinoasioissa on huomioitava myös ne näkökulmat, jotka puhuvat keinon käyttöä vastaan. Harkinnassa on kiinnitettävä nimenomaista huomiota rikoksen vakavuuteen ja pakkokeinon käytöstä seuraavaan yksityiselämän loukkaukseen. Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä enemmän painavat pakkokeinon käyttöä vastaan puhuvat argumentit. Niinpä suhteellisuusperiaate saattaa omalla vaikutuksellaan sulkea pois kotietsinnän toimittamisen mahdollisuuden. Oikeusperiaatteita voidaan mielestäni pitää tällaisen kotietsinnän ”piilevinä edellytyksinä”. Ne asettavat suhteellisuusperiaatteen, vähemmän haitan periaatteen ja perusoikeuksien rajoittamisen välttämättömyyedellytyksen muodossa edellytykset myös omalta osaltaan korkealle. Edellytysten täytyminen on siis harkittava jokaisessa yksittäisessä tilanteessa tarkasti, kiinnittäen huomiota päätöksentekohetkellä tiedossa oleviin tosiasioihin.

10.2 Tavoitteet ja oppimisprosessi

Tavoitteenani oli tutkia, miten voimassa olevaa oikeutta pitäisi tulkita edellytysten osalta esineellisessä ja henkilöllisessä yleisessä kotietsinnässä, kun ne toimitetaan muun kuin rikoksesta epäillyn tai etsittävän henkilön luona. Tavoitteenani oli saada mahdollisimman selkeä kuva lain sisällöstä ja muodostaa siitä perusteltuja tulkintakannanottoja, joista voi parhaimmillaan olla lain soveltajalle, vähintäänkin itselleni, hyötyä. Tavoitteenani oli myös oppia tutkielman kirjoittamisen myötä kehittää omaa oikeudellista ajatteluani, oppia soveltamaan eri oikeuslähteitä ja harjaannuttaa itseäni tieteellisesti pätevän tutkimuksen tekemisessä.

Koen täyttäneeni työlle asettamani tavoitteet hyvin. Aiheen rajaus oli mielestäni onnistunut, ja kykenin tämän laajuisessa työssä vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Työni pysyi sille asettamistani raameissa, mutta uusia näkökulmia aiheeseen syntyi matkan varrella useita. Aiheeni myös tarkentui, mitä pidemmälle kirjoittaminen eteni. Koen, että lopullinen rajaus, johon sisältyvät myös kiinteästi oikeusperiaatteet, antaa kokonaisvaltaisemman ja todenmukaisemman kuvan edellytyksistä. Sen myötä pystyn tuomaan ilmi tutkimuksellisia aikaansaannoksiani. Koen työn tekemisen aikana kehittyneeni oikeudellisessa kirjoittamisessa, aina oikeuslähteiden tulkinnasta kirjalliseen argumentaatioon. Koska lainopillinen metodi oli minulle aluksi vieras, käytin paljon aikaa oikeustieteellisen metodikirjallisuuden lukemiseen. Tällä halusin varmistaa, että kykenisin tuottamaan oikeustieteellisesti laadukasta tekstiä. Koen onnistuneeni tässä. Aloitin opinnäytetyöni kirjoittamisen hyvissä ajoin kolmiviikkoisjaksolla työharjoittelun aikana, ja kirjoittaminen eteni aikataulun mukaisesti loppuun asti. Olen kaiken

kaikkiaan tyytyväinen lopputulokseen ja siihen, kuinka paljon opin kirjoittamisprosessin aikana tieteellisestä ja nimenomaan oikeustieteellisestä kirjoittamisesta, sekä työn aiheesta itsestään. Koen, että opinnäytetyön kirjoittaminen edisti ammatillista kehittymistäni merkittävästi.

10.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuuden arviointi

Seuraavaksi tarkastelen tutkimukseni eettisyyttä ja arvioin kriittisesti sen luotettavuutta. Käytän ongelmälähtöistä lähestymistapaa, jossa pohjanani on Markku Helinin artikkeli ”Oikeustiede ja tutkimusetiikka”. Siinä käsitellään tieteessä esiintyviä eettisiä ongelmia oikeustieteen näkökulmasta. Plagiointi eli toisen tekstin luvaton lainaaminen on tavallisimmillaan tekstin kopioimista omaan työhön ilman asianmukaisia viitteitä. Lainoppi on kirjallinen humanistinen tiede, ja raportin kirjoittaminen on siinä tärkeä osa tutkimusprosessia. Vaikka lainoppi on siksi alttiina plagioinnin tapaisille väärinkäytöksille, ei se ole oikeustieteessä merkittävä ongelma. (Helin 2015, 791–793.) Anastamisella tarkoitetaan toisen henkilön tutkimustuloksen tai -idean esittämistä omissa nimissä. Anastaminen ei sellaisenaan ole juuri ollenkaan ajankohtaista oikeustieteessä. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että oikeustiede ei ole samalla tavalla keksinnöllistä kuin luonnontieteet. Sen tavoite ei ole uuden kausaalisen tai tilastollisen riippuvuuden havaitseminen vaan tulkinta, analysointi ja artikulointi alan oppitraditiosta. Oikeustieteen ideat ovat melko yleisluontoisia, ja ne on yleensä esitetty oikeuskirjallisuudessa jo aiemmin. (Helin 2015, 793 & 799.)

Oikeustiede pohjautuu paljolti oikeuslähteisiin, ja se on keskustelua alan muiden osaajien kanssa. Siksi korrekki viittaaminen on oleellista. Heikko viittaaminen ja relevanttien tutkijoiden huomiotta jättäminen on sekä epäeettistä että huonoa oikeustiedettä. Empiirisessä tutkimuksessa tulosten uskottavuus ei järky, jos tutkija unohtaa ilmoittaa, keiden tutkijoiden ajatusten perusteella hän päätyi tutkimusasetelmaansa. Oikeustieteessä tutkimuksen tulosten luotettavuus kärsii ja niiden merkityksen arviointi vaikeutuu, jos tutkija ei erittele näitä asioita. (Helin 2015, 801.) Sepittäminen on tekaistujen havaintojen esittämistä tiedeyhteisölle. Oikeustieteilijän ”havainto” on oikeuslähde. Voimassa olevaa oikeutta koskevan väitteen tulee perustua niihin. Keksittyihin oikeuslähteisiin vetoaminen on mahdollista, mutta sitä ei tapahdu, koska oikeuslähteiden julkisuuden takia siitä jäisi helposti kiinni. (Helin 2015, 803.) Oikeustieteilijällä voi olla asiantuntijatehtäviä tutkimuksen tekemisen lisäksi. Siinä tapauksessa hänen täytyy tiedostaa, kuinka hän esittää tällaisissa omat tuloksensa ja toisaalta se, kuinka hänen asiantuntijatehtävissään ottamansa kannat vaikuttavat hänen tutkimukseensa. (Helin 2015, 807–808.)

Monet edellä luetelluista ongelmista ovat vältettävissä oikeaoppisella ja tarkalla viittaamisella käytettyihin lähteisiin. Siksi pidin huolen, että käytin lähdeviitteitä opinnäytetyöohjeessa ohjeistetulla tavalla, ja pyrin aina hankkimaan alkuperäisen lähteen, mikäli se vain oli saatavilla. Merkitsin kursivilla suorat lainaukset ja muotoilin lainaamani tekstin asiat uudelleen, mikäli se vain oli mahdollista hävittämättä

alkuperäistä ideaa. Työni perustuu täysin julkisiin ja kaikkien luettavissa oleviin oikeuslähteisiin. Tämän osalta työn luotettavuudessa ei pitäisi olla ongelmia.

On tärkeää, että kukin keskusteluun osallistuva saa tunnustuksen ansioistaan mutta kantaa vastuun omista väitteistään. Tekstin laatijalla on hallinta tekstistään, ja sen sisällöstä hän on velkaa traditiolle. Vaarana olisi muuten oman roolin korostuminen lähteiden kustannuksella. Asianmukaisella viittaamisella tunnustetaan viitatus lähteen pätevyys. (Nuotio 2005, 121–122.)

Eri tutkimusvilpin muodot, kuten plagiointi, anastaminen ja sepittäminen, ovat siis kaikki mahdollisia lainopillisessa tutkimuksessa. Lainoppiin liittyy kuitenkin seikkoja, jotka varjelevat tutkijaa joutumasta huonoille teille. Painavimmat oikeuslähteet ovat julkisia, mistä seuraa, että niiden sepittämisestä ja vääristelystä jäisi nopeasti kiinni. Empiirisissä tieteissä tilanne on toinen, koska niissä tekemuotojen houkutus on kiinni siitä, ettei kukaan jaksanut tutustua tutkimuksen aineistoon ja siitä tehtyihin päätelmiin. Lainopissa ei olekaan kyse hypoteesin empiirisestä testaamisesta, joten lainopissa ei myöskään voida niin sanotulla ”luonnon kiduttamisella” saada hypoteesia väkisin oikeaksi. Anastamiselta lainopin harjoittajaa suojelee osittain se, että lainopin luonne on ei-keksinnöllinen, sekä se, että oikeustieteen tutkimusideat ovat suhteellisen yleisluontoisia. Oikeuslähteet ja niiden tulkintaperiaatteet ovat kuitenkin väljiä, mikä voi houkutella lainoppinutta sepittämisen kaltaiseen toimintaan, jossa oikeuden sisältöä koskeva kanta saadaan jostain sellaisesta, joka ei ole oikeuslähde. Kun tällaisessa tilanteessa kysytään, onko oikeuslähteiden tulkintaperiaatteita rikottu, mennään kuitenkin varsin syvälle oikeuslähdeopillisiin kysymyksiin. Tutkimuksen eettisen laadun kontrollointi jää siten tieteellisen keskustelun ja tutkijan oman itsensä tarkkailtavaksi. Lainopillisen tutkimuksen tärkeimmät tutkimuksen eettisyyteen liittyvät kysymykset liittyvät siis toisten tutkijoiden töiden huomioimiseen rehdisti ja toisaalta siihen, kuinka tutkimuksen ulkopuoliset tehtävät tai sivutoimet vaikuttavat tuloksiin. (Helin 2015, 809.)

Jotta oikeustieteellistä tietoa voidaan pitää luotettavana, täytyy sitä kontrolloida yleisten tieteen pelisääntöjen mukaisesti. Tieteellinen autonomia, asenteen puolueettomuus, kriittisyys, edistyvyys, avoin ja julkinen keskustelu ja tulosten uutuusarvo ovat tieteellisen toiminnan tuntomerkkejä. Tiedon kontrolloitavuus on tieteellisen tiedon menestyksen tae. Tietoa kerätään järjestelmällisesti ja tiedonhankinnan tulokset esitellään järjestelmällisyyden idean mukaisesti. (Häyhä 1997, 20.) Myös Hirvonen (2011, 18) toteaa, että nämä tieteellisen tiedon kriteerit ovat kriteerit myös oikeustieteelliselle tiedolle. Työni luotettavuuteen vaikuttavat esimerkiksi käyttämäni lähteiden ajankohtaisuus, oikeanlainen soveltaminen ja perustelut yleisesti ottaen. Ajan saatossa lait ovat päivittyneet ja niiden sisältö on osittain muuttunut. Työssäni tärkeimpänä lähtökohtana on pakkokeinolaki, joka on päivittynyt muutamaankin otteeseen, joskin käsittelemäni lainkohdan sisältö on pysynyt asiallisesti samana. Osassa oikeustapauksista on ollut voimassa vanha laki, jossa asiat ovat eri järjestyksessä. Olen maininnut tämän, kun viittaa oikeustapauksiin, joissa on viitattu silloiseen voimassa olleeseen lakiin, joka on

joiltain osin eriävä. Uskon, että työn luotettavuus on korkealla tasolla, koska kiinnitin huomiota lähteiden laatuun, erityisesti sallittujen oikeuslähteiden eli oikeuskirjallisuuden kohdalla.

Vaikka tutkijan omat johtopäätökset ovat tutkimuksessa isossa osassa, pyrin olemaan menemättä omissa tulkinnoissani liian pitkälle. Omat tulkintani ovat osaamistasoani vastaavia, ja niiden perustelut on johdettu oikeuslähteistä. Omat pohdintani, joita esitän pitkin työtä, ovat huolellisesti argumentoituja, ja ajatteluketju välittyä tekstistä. Isoa roolia tässä näyttelee oikean metodin valinta ja aiheen raameissa pysyminen. Työni lähdeaineisto on hankittu kirjastoista sekä korkeatasoisilta oikeustieteen asiantuntijasivustoilta, kuten Edilexistä ja Finlexistä sekä eri viranomaisten julkaisuista, kuten oikeusasiamiehen nettisivuilta. Lisäksi käytin Poliisiammattikorkeakoulun kirjaston tietokantoja, kuten Ellipsiä ja verkkokirjahyllyä.

10.4 Jatkotutkimusehdotuksia

Opinnäytetyötä kirjoittaessani minulle syntyi useita jatkotutkimusehdotuksia käsittelemästäni aihepiiristä. Oma aihettani voisi lähestyä erilaisesta näkökulmasta, esimerkiksi tutkimalla mahdollisuuksien mukaan poliisin tietojärjestelmistä sitä, kuinka paljon tällaisia kotietsintöjä yleensä ottaen tehdään, sekä sitä, millaisia perusteita niissä on käytetty. Olisi myös mielenkiintoista tietää, kuinka suuri osa kotietsinnöistä on tällaisia. Eräs erityisen kiinnostava idea oli käsittelyn laajentaminen koskemaan kaikkia pakkokeinoja, joita voidaan kohdistaa muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn.

LÄHTEET

Oikeustapaukset

AOA 12.6.2015 Dnro 818/4/14, Kotietsinnälle ei edellytyksiä.

AOA 18.8.2008 Dnro 636/4/07, Kotietsinnän edellytykset ja menettely kotietsinnässä.

AOA 25.6.2003 Dnro 2743/4/00, Kotietsinnän edellytykset.

AOA 29.11.2010 dnro 3501/4/09.

AOA 3.4.2003 Dnro 249/4/00, Kotietsinnän edellytykset muualla kuin epäillyn luona, saapuvilla olla kotietsinnässä ja kotietsintäpöytäkirjan toimittaminen.

AOA 5.11.2009 Dnro 2811/4/08, Poliisille huomautus lainvastaisesta kotietsinnästä.

AOA 8.4.2016 Dnro 877/4/15, Kotietsinnälle ei edellytyksiä.

Helsingin hovioikeus 17.6.2020, Päätös nro 852, Diaarinumero R 18/2964.

Helsingin hovioikeus 31.12.2019, Päätös nro 1635, Diaarinumero R 18/681.

KKO 2014:58.

KKO 2016:71.

Rovaniemen hovioikeus 26.4.2022, Päätös nro 116, Diaarinumero R 21/895.

Rovaniemen hovioikeus 28.12.2018, Päätös nro 484 Diaarinumero R 18/770.

Virallislähteet

HE 14/1985: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 22/1994 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle telekuuntelua ja -valvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 222/2010: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 52/2002: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta.

PeVM 25/1994 - HE 309/1993. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Muut lähteet

Aarnio, A. 1997: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä, J. (toim.) 1997: Minun metodini. s. 35–56. WSLT, Helsinki.

Aarnio, A. 2006: Tulkinnan taito – Ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Vantaa.

Fredman, M. & Kanerva, J. & Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. 6. uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki.

Halijoki, J. 2001: Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto - erityisesti pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksiä silmällä pitäen. Defensor Legis N:o 2/2001, s. 203–227.

Halijoki, J. 2003: Pakkokeinolain uudistus – Mikä muuttuu ja miksi? Defensor Legis 2/2003, s. 139–184.

Halme, K. & Korteesalmi, L. & Lönnroth, K. & Parviainen, J. Rantaeskola, S. & Saukonieni, T. & Springare, S. Teoksessa Rantaeskola (toim.) 2014: Esitutkintalaki-kommentaari. Juvenes Print, Tampere.

Halme, K. & Korteesalmi, L. & Lönnroth, K. & Parviainen, J. Rantaeskola, S. & Saukonieni, T. & Springare, S. Teoksessa Rantaeskola (toim.) 2014: Pakkokeinolaki-kommentaari. Juvenes Print, Tampere.

Hautamäki, V-P. 2012: Kotirauhan suojasta perusoikeutena, Lakimies 1/2012, s.33–52.

Helin, M. 2016: Oikeustiede ja tutkimusetiikka. Lakimies 6/2015, s. 787–810.

Hirvonen, A. 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/20149471-38b2-4cc8-94b7-2f6b3feed81d/content>. Luettu 8.6.2023.

Husa, J. & Pohjalainen T. 2014: Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. 4. painos. Helsinki, Talentum.

Häyhä, J. (toim) 1997: Minun metodini, WSOY, Porvoo.

- Jokela, A. 2018: Rikosprosessioikeus. 5. painos. Alma Talent, Helsinki.
- Kukkonen, R. & Tolvanen, M. 2011: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Alma Talent, Helsinki.
- Launiala, M. 2009: Esitutkinta ja hienotunteisuus – Hienotunteisuusperiaate uudessa esitutkintalaissa (805/2011). Edilex. Sisäinen lähde. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/artikkelit/8750.pdf>. Luettu 25.6.2023.
- Launiala, M. 2012: Todisteet puolesta ja vastaan – Tasapuolisuusperiaate uudessa esitutkintalaissa (805/2011). Edilex. Sisäinen lähde. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/artikkelit/9130.pdf>. Luettu 10.9.2023.
- Launiala, M. 2012: Välttämättömyys, optimointi ja minimointi – Vähimmän haitan periaate uudessa esitutkintalaissa (805/2011). Edilex. Sisäinen lähde. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/artikkelit/8955.pdf>. Luettu 30.6.2023.
- Launiala, M. 2013: Esitutinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Luettavissa: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/13271/urn_isbn_978-952-61-1309-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 2.6.2023.
- Launiala, M. 2013: Suhteellisuusperiaate uuden esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 4 §:ssä. Edilex. Sisäinen lähde. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/artikkelit/10615.pdf>. Luettu 27.6.2023.
- Mielityinen, S. 2021: Oikeudellinen kirjoittaminen. Opintojakson ”Juridinen kirjoittaminen ja tiedonhankinta” -Opetusvideo. Itä-Suomen yliopisto, Digicampus. Sisäinen lähde. Katsottavissa: <https://media.uef.fi/View.aspx?id=73062~5f~xkxE-bEDoGF&code=Cm~NJih9FLNH2myBSIDNKmnB0UKFdDszzGFtxoVojpxwulzWxOVUWH8vrejKpGK&ax=7l~rhNVEQPEPYWefm>. Katsottu 23.8.2023.
- Nuotio, K. 2005: Oikeustiede ja viittaamisen etiikka. Niin & näin 2/2005, s. 115–123. Luettavissa: <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn052-21.pdf>. Luettu 14.9.2023.
- Pellonpää, M. & Gullans, M. & Pölönen, P. & Tapanila, A. 2018: Euroopan ihmisoikeussopimus. 6. painos. Helsinki, Alma Talent.
- Rantaeskola, S. 2019: Rikos ja rikosprosessi. Sastamala, Warelia.

Riutta, P. 2022: Pakkokeinojen todennäköisyyskynnykset. Itä-Suomen yliopisto. Oikeustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Ruuska, K. 2007: Oma lupa, oma tupa - Kotirauha ja poliisin toimivalta. Helsinki, Edita publishing oy. Sisäinen lähde. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/kirjat/5522.pdf>. Luettu 3.7.2023.

Sajama, S. 2016: Argumentaatio oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Miettinen, T. (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Kokoomateos. Tekijät ja Edita Publishing, Edilex. Sisäinen lähde. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/kirjat/16170.pdf>. Luettu 28.5.2023.

Siltala, R. 2001: Johdatus oikeusteoriaan. Helsinki, Wsoy.

Tolonen, H. 2003: Oikeuslähdeoppi. Vantaa, Wsoy.

Tolvanen, M. 2014: Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön keskeiset muutokset – Mikä muuttui? Defensor Legis 3/2014, s. 303–312.

Tuori, K. 2003: Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Viljanen, V-P. 2001: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Helsinki, Talentum.

Vuorenpää, M. 2023: Prosessioikeuden perusteet. 2. painos. Alma Talent, Helsinki.